

Viktor Klingbergs Afrikabrev (1-25) (pågående arbete: april 2015)

Viktor Emanuel Klingberg föddes 14/9 1856 i Tidaholm. Han var andre sonen av nio barn till Erland Theodor Klingberg (1821-1914) och Sophie (f. Baalack) (1832-1925).

Han gick i läroverket i Örebro 1867-1876 och tog studentexamen där. Han studerade till läkare i Uppsala, och blev medicine kandidat 1885 samt medicine licentiat i Lund 1890. Han arbetade som läkare på flera ställen, däribland i Älvdalen 1892-1894, men misslyckades med att få fast anställning där, varefter han våren 1894 emigrerade till Sydafrika.

Han reste i mars 1894 med båt från London till Kapstaden, och då först till Johannesburg, men där fanns redan över 100 läkare, så han reste vidare och arbetade sedan som läkare de närmaste åren på ett antal olika platser, utspridda över ett stort område (upp till 2000 km från Kapstaden):¹

Johannesburg (1894)

Bulawayo (Matabeleland, nuv. Zimbabwe) 1894-95,

Gwelo (Matabeleland, nuv. Zimbabwe) 1895-1896,

Durban (nuv. Sydafrika) 1896

Beira (Portugisiska Östafrika, nuv. Moçambique) 1897,

Christiana (Transvaal) 1898,

Ngqeleni (Pondoland) 1899-1902;

Dordrecht 1902-1915 (minst)

Johannesburg (åtm. från 1919)

Viktor gifte sig 25/12 1912 i Sydafrika med Marthie de Klerck (1883-1951). Han fick inga egna barn men de hade en fosterson (en föräldralös släkting till hans fru).

Viktor var amatörbotaniker och samlade växter från bl.a. Matabeleland som han skickade till Naturhistoriska riksmuseet, där 19 av hans växtexemplar finns. Den tyske botanikern Mattfeldt namngav en korgblommig växt (i korsörtssläktet) *Senecio klingbergii* efter honom. (Men numera anses detta vara samma art som *Senecio discifolius* så namnet används inte längre.)

Viktor var en stor besvikelse för sin far, dels för att han sällan hörde av sig men kanske framför allt för de stora skulder han hade, dels till brodern Richard och dels till olika personer i Sverige; i åtminstone ett fall fick hans far och bröder betala som borgenärer. Viktor skriver själv att han emigrerade för att han inte kunde se någon utväg att betala sina skulder med att stanna i Sverige. I nästan varje brev hem talar han om att han skickat pengar, eller inte kunnat det just nu. Viktor kom såvitt vi vet aldrig hem till Sverige igen.

Viktor avled i Johannesburg 8/8 1947.

¹ För en detaljerad förteckning över de platser Viktor besökte eller bodde på, se appendix II.

I familjen finns ett 60-tal brev från Viktor bevarade. De är från 8/3 1894, då han befinner sig på båten på väg till Sydafrika, fram till 21/4 1913 (sammanlagt 19 år). Breven är ställda till hans far Erland Theodor, som avled 1914, men också till brodern Richard (1854-1907) i England, som verkar ha vidarebefordrat några av sina brev till föräldrarna hemma i Sverige. Bland de bevarade breven finns också ett från Erland Theodor Klingberg till Viktor daterat 21/4 1896.

Viktors brev berättar om situationen i södra Afrika (i vilken han verkar relativt väl insatt), hur han bor, lite grann om läkaryrket, om växter och djur han ser och någon gång om lokalbefolkningen. Han skriver ingenting om vad han tänker, känner eller har det trots att han befinner sig i en oerhört intressant och expansiv period av södra Afrikas historia och att han befinner sig mitt i Andra Matabelekriget. Hans föräldrar hemma i Uppsala måste ha varit mycket oroliga när han nämner upprustning och krig, mördade vita och anfallande infödingar. Han återkommer i nästan varje brev till sin ekonomiska situation och de obetalda lån han lämnat kvar hemma i Sverige och mellan raderna kan man läsa hans fascination över de rikedomar som kanske kan finnas i guldgruvorna.

Han nämner heller inte den kvinna han gifter sig med 1912. Det är dock viktigt att komma ihåg att hans brev till pappan och brodern inte ger hela bilden – vi vet ju inte till vilka andra, t.ex. mamman och andra syskon, han skrev. Breven är mycket lite privata men ger en god insikt i situationen för en vit lyckosökare i södra Afrika i kring sekelskiftet.

Innehållsförteckning:

Förord

Brev 1-25

Appendix I: Bilder

Appendix II: Boende- och vistelseorter 1894-1913

Appendix III: plats- och ortsförteckning

Appendix IV: Södra Afrika på Viktors tid (1894-1947)

Brev har renskrivits med tillägg av fotnoter, där sedvanlig källor på internet har använts. Stavningen i breven är den ursprungliga. Viktiga platser och orter finns nämnda i ett särskilt appendix.

Julie White & Svante Janson² (18 april 2015)

² Viktor Klingbergs brorsons dotterson.

1. Viktor Klingberg till sin pappa Erland Theodor Klingberg

8/3 1894 (London)

London, Lings (?), Hotel, Finsbury Square

8 mars 94

Goda Pappa!

Ja! Nu är jag här i London.³ Jag kan inte se någon utväg att betala mina skulder med att stanna i Sverige, då jag ej fick Älfdalen.⁴ Jag har från flere håll blifvit uppmanad att slå mig ner i Kap kolonien i Södra Afrika och reser nu dit för att försöka min lycka der.⁵ Är det så bra som det blifvit utmålat, så skall jag nog kunna tjena pengar, men obekantskap med språket m.m. gör att många motgångar möta mig, men jag är nu van dervid. – Angående mina skulder så har jag icke ansett det vara till någon nytta att utbetala det lilla jag sammanlagt utan använda dem att söka skaffa mera. Med Lindstedt kan jag nog dra ut på tiden. Örebrolånet står ännu ett par år, Petri vill nog få pengar i år och jag skall nog söka lemna så vitt möjligt är för mig.⁶ Jag har fått löfte om ett el. 2 tusen i vår,⁷ men jag har dem ej hand ännu.

- Resan dit ner går på 14 dagar så det är inte så farligt långt bort som det låter. – jag hade nog tänkt mig att resa hem först innan jag reste hit, men det hade kostat mig ett par hundra kronor mera.

- Pappa skref till mig om Argentina och Amerika men dit lönar ej att resa nu. I Sverige finns f.n. ingen plats der man med fördel kan slå sig ned. 2-3 vikariat på sin höjd och det är ej mycket att betala skulderna med. Richard tycker inte om att jag reser för Lifförsäkringens skull.⁸ Jag vet ej huru det är ställt vid den vid resa utom Europa. –Jag skall skriva vidare då jag kommer till Kap. För lifförsäkringens som skall betalas nu i mars behöfves väl ingen tillägspremie kan jag tro. –

Karl har jag förstås träffat här.⁹ Han har visst förlorat en 200 pund på en konkurs,¹⁰ men hoppas snart tjäna in det. - Af Richard hörde jag att Pappa skrivit till mig adr Berlin men det brefvet har jag ej fått.

³ Viktor är tydligen i London för att därifrån resa vidare till Kapstaden.

⁴ Efter en medicine kandidatexamen i Lund 1890 arbetade Viktor bland annat i Älvdalen 1892-94 men fick ingen fast anställning där.

⁵ Längre ned i brevet framgår att Viktor varit i Berlin en tid och har rest direkt till London.

⁶ I ett brev från fadern Erland Theodor Klingberg till Viktor, daterat 21/4 1896, framgår att Örebrolånet var på 3000 kronor från arbetshusförvaltningen i Örebro. Lindstedt skulle kunna vara Adolf Fredrik Lindstedt (1847-1915) läkare i Uppland. Han är äldre än Viktor men läkare. Petri var John Petree (1830-1912) godsägare på Bollstanäs vid Upplands Väsby. Petree var född i Gåsborns socken dit Viktor och hans familj flyttade 1866-86. Se Bild 5.

⁷ 2 000 kronor år 1894 motsvarar cirka 136 000 kronor år 2015.

⁸ Viktors äldre bror Richard Theodor Klingberg (1854-1907) som 1885 emigrerade till Sheffield där han var representant för svenska järn- och ståltillverkare och exportörer.

⁹ Viktors yngre bror Carl Gustaf Klingberg (1863-1934) som 1883 emigrerade till England och startade 1891 egen grosshandlarsfirma i London. Han verkar livet igenom haft ekonomiska problem.

Många helsningar

Pappas Tillgifvne son Viktor

¹⁰ £ 200 år 1894 vilket motsvarar cirka 250 000 i svenska kronor 1894, vilket motsvarar cirka 3 600 kronor år 2015,

2. Viktor Klingberg till sin pappa Erland Theodor Klingberg

25/3 1894 (Emellan Kongo och Kapstaden)

Emellan Kongo och Kapstaden¹¹

25/3 94

Goda Pappa!

Min resa har hitintills gått lyckligt. Jag afsände bref från Madeira som jag förmodar har kommit fram. Om onsdag komma vi till Kapstaden och derifrån ämnar jag mig inåt till staden Johannesburg i republiken Transvaal. Johannesburg ligger 100 svenska mil in i landet och tar omkring 3 dagars resa på jernväg. Det blir nog svårighet med språket men har hittills haft god af det lilla tyska jag kan. - Det är nog ett vågadt spel att ge sig upp i dessa trakter der allting räknas i pund, där ett ägg kostar 50 öre och ett glas mjölk 80 öre etc.¹² Staden Johannesburg har omkring 40-50 000 innevånare. 11 eller 12 läkare lära förut finnas på platsen en del tyska en del engelska och en fransk har jag fått veta af skeppsläkaren här på Norham Castle ångaren.¹³ - Här på ångbåten äro rätt många passagerare några tyskar men mest engelsmän. Här är musiksextett med och 1sta klassens passagerare har dans och maskeradbaler etc nästan hvarje dag. Jag far 2dra. 3dje klass finnes äfven. - I Madeira voro vi i land. Det var en förtjusande plats med palmlunder, vilda kallor och blommor och frukter som jag aldrig sett förut. Infödingarna kommo ut i båtar och bjödo ut Bananer, jordgubbar och andra frukter som endast växa der.¹⁴ - När jag kommit till Johannesburg skall jag skriva derifrån. Brefven behöva nog minst en månad för att komma till Sverige. Ett telegram kostar 10 à 12 kronor för hvarje ord.¹⁵ - Jag förmodar bref kunna nå mig under adress Johannesburg, Republic Transvaal South Africa.

Angående liffförsäkringen har jag derom tillskrifvit Richard.

Helsningar från tillgifvne

sonen Viktor

*ankom d. 19 Apr.*¹⁶

¹¹ Kapstaden är en sydafrikansk stad på Atlantkusten. Bosättningar fanns i området för över 10 000 år sedan. Staden grundades 1652 av holländska ostindiska kompaniet. Storbritannien hade sedan 1795 kontroll över staden.

¹² 50 öre år 1894 motsvarar cirka 34 kronor år 2015, medan 80 öre motsvarar cirka 54 kronor år 2015.

¹³ "SS Norham Castle" byggdes 1883 för att transportera passagerare och post mellan Storbritannien och Sydafrika. Se bild1.

¹⁴ Bananer introducerades i Sverige först 1909. Jordgubbar fanns sedan senare delen av 1700-talet.

¹⁵ 11 kronor år 1894 motsvarar cirka 750 kronor år 2015.

¹⁶ Denna anteckning är tillagd av Erland Theodor Klingberg.

3. Viktor Klingberg till sin pappa Erland Theodor Klingberg

4/4 1894 (Johannesburg, Sydafrika)

Ankom d. 8 Maj besv. 9/5¹⁷

Johannesburg 4/4 1894

Goda Pappa!

Jag har nu kommit hit upp och varit här ett par dagar, men det är oviss huruvida jag kommer att stanna här. Då jag kom hit fick jag den föga hugnesamma underrättelsen att sista månaderna en massa läkare hitkommit och för närvarande finnas här öfver 100 stycken i en stad på omkr. 50 000 innevånare. Skyltar finnes i hvarje gathörna. – Johannesburg växer visserligen med hastighet för hvarje dag,¹⁸ men det är ändå för stor konkurrens. – De som lyckas få anställning i minorna som läkare ha det utmärkt bra.¹⁹ En Dansk läkare kom hit för en tid sedan alldeles tomhändt och har nu 200 pund i månaden. – 8/4 Jag kommer nu antagligen att medfölja en Engelsk expedition till Matabele-landet på troligen fyra veckor.²⁰ Huru länge jag kommer att bli der vet jag inte alls, men skall skriva så snart jag kan.

Här har jag träffat många Svenskar. En Kapten Gustaf von Zweigberk²¹ är bosatt i Kapstaden och är f.n här. En son till Bergmästare Lundström i Filipstad är också här och gör visst goda affärer i minor.²² – Johannesburg är för öfvrigt just ingen vacker stad, inga ordentliga gator finns utan dammet ryker vida omkring.

Jag bor här på ett s.k. Boarding House för 2 pund i veckan men annars är allting här mycket dyrt.²³

Ja! i morgon reser jag uppåt Buluwayo i Matabelelandet.²⁴ Resan tar nog en 5 veckor och mat får vi ta med oss. Jag skrifer nu samtidigt till Richard angående liffförsäkringen.

¹⁷ Denna anteckning är tillagd av Erland Theodor Klingberg

¹⁸ Området runt Johannesburg var tidigt bosatt av olika afrikanska stammar. På 1800-talet anlände boer (nybyggare av holländskt ursprung). 1884 upptäcktes guld i området och staden växte snabbt. Redan 1896 hade staden 100 000 innevånare.

¹⁹ "minorna". Här menar Viktor gruvorna (engelska mines). I Sydafrika pågick sedan 1884 en stor guldrush.

²⁰ Matabeleland är numer en del av Zimbabwe.

²¹ Gustaf Fredrik von Zweigberk (1858- död i Sydafrika) sjökapten, affärsman i Kapstaden.

²² Karl Herman Lundström (1828-1902), bergmästare i Filipstad, gift 1857 med Gustava Elisabeth Planting Gyllenbåga (1837-80). Paret hade fyra söner: Anders Herman (1858-1917) professor och domprost, Karl Jakob (1860-1926) civilingenjör, Arnold Fredrik (1864-1905) agronom och ingenjör, och Ernst Hjalmar Johannes (1871-1922) kyrkoherde. Troligast är det Karl Jakob eller Arnold Fredrik som Viktor nämner.

²³ 2 pund (£) motsvarar 36 kr 1894 och cirka 2400 kr år 2015

Helsningar till Mamma

Från tillgifvne sonen

Viktor

Bref till mig kommer fram under adress Doktor F.P. Lindblom, Johannesburg, Box 1840, Transvaal, South Africa²⁵

Box betyder breflåda och här finns ingen brefbärare utan hv. hus har sin särskilda breflåda eller box. Lindblom är en bekant och kamrat till mig fr. Upsala och jag lemnar en del af mina saker hos honom.

D.S.

²⁴ Bulawayo är nu Zimbabwes andra största stad och ligger i Matabeleland. 1894 tillhörde Bulawayo det brittiska South Africa Company efter Matabelekriget året innan.

²⁵ Frans Peter Lindblom (1854-97 i Johannesburg) läkare i Sydafrika efter 1892.

4. Viktor Klingberg till sin bror Richard Klingberg

8 april 1894 (Johannesburg, Sydafrika)

Johannesburg 8 April. 94

*Emottaget i Sheffield 7/5*²⁶

Broder Richard!

Jag är nu här i Johannesburg men kommer ej att stanna här emedan här på sista månaderna tillkommit så många läkare så att f.n. finnas öfver 100 här i en stad på 50.000 innevånare.

Jag reser i morgon med en Engelsk Expedition till Matabelelandet på någorlunda villkor.²⁷

Här finns många Svenskar. En Zweigberk träffade jag i Kapstaden. Han är Sjökapten och har en firma der. En son till Bergmästare Lundström i Filipstad är också bosatt här i Johannesburg och gör visst goda affärer i guldminor.²⁸

För öfvrigt är Johannesburg en egendomlig stad, inga gator finnas, inga lyktor, inga breffbärare men desto fler Bodar, Theatrar och Barer.

Har du hört något om Lifförsäkringen? Här finns flere Lifförsäkringsföreningar Mutual Life m.fl.

Min adress är Doktor F.P Lindblom, Box 1840, Johannesburg, Transvaal, South Africa.²⁹

Lindblom är en kamrat till mig och bosatt här. Han var först i Kimberley.³⁰ Box 1840 är numret på brevlådan.

Hastel. Din bror

Viktor

²⁶ Det var vanligt att brev skickades runt i familjen. Dateringen kan vara gjord av Richard Klingberg eller Erland Theodor Klingberg.

²⁷ Matabeleland är numer en del av Zimbabwe.

²⁸ Gustaf Fredrik von Zweigberk (1858- död i Sydafrika) sjökapten, affärsman i Kapstaden. Karl Herman Lundström (1828-1902), bergmästare i Filipstad, gift 1857 med Gustava Elisabeth Planting Gyllenbåga (1837-80). Paret hade fyra söner: Anders Herman (1858-1917) professor och domprost, Karl Jakob (1860-1926) civilingenjör, Arnold Fredrik (1864-1905) agronom och ingenjör, och Ernst Hjalmar Johannes (1871-1922) kyrkoherde. Troligast är det Karl Jakob eller Arnold Fredrik som Viktor nämner. "guldminor": Här menar Viktor gruvorna. I Sydafrika pågick sedan 1884 en stor guldrush.

²⁹ Frans Peter Lindblom (1854-97 i Johannesburg) läkare i Sydafrika efter 1892.

³⁰ Kimberley är en stad i Norra Kapprovinsen i Sydafrika, grundad 1866 då stora mängder diamanter hittades.

5. Viktor Klingberg till sin bror Richard Klingberg (oadresserat)

20/7 1894 (Bulawayo, nuv. Zimbabwe)

Buluwayo, Matabeleland, South Africa

20/7 July 94

Ditt bref af den 8 Maj erhöill jag först i går. Jag erhöill samtidigt ett bref från Pappa dateradt 9 maj.³¹ Brefven ha legat en tid i Johannesburg annars hade jag nog fått dem förrut. Posten till Europa går visst nu i afton och jag vill därför skriva några rader till dig nu annars kommer nog ej detta bref här ifrån förr i nästa vecka d.v.s. i dag 8 dagar. - Jag såg av ditt bref att Pappa rangeradt med Lifförsäkringen. Jag vill nu i händelse premierna blifva för höga i Sverige tala om för dig att jag talat med en här på platsen varande agent för Lifförsäkrings Bolaget "Mutual Life" i New York som har filialer och agenter kring hela werlden. Han sade att det är olika premier för norra och Södra Afrika. Hufvudkontoret för Africa är Cape Town. Förhöjningen här är, vill jag minnas han sade, 1£ på 100 £ försäkr. För en försäkring på 1000£ skulle för listid premien blifva 40£ och på 20 år 47£.³² Detta allt kan du få reda på genom Carl i London der ett kontor för "Mutual Life" finnes. Någon tilläggspremie för sjuklighet behöfs ej! - Det är egentligen orätt af Bolagen att taga hela Södra Africa öfver en hand i fråga om Lifförsäkringar ty här i Matabeleland är klimatet ovanligt helsosamt (det ligger högt öfver hafvet) då deremot sådana trakter som Durban, Delagoa Bay, Lorenzo Marques höra till de ohälsosammaste på jorden.³³

Några penningar hopsparda har jag ej ännu utan jag får det nog ganska knifvigt att börja med här och det lilla jag hade med mig har gått åt till resan och till en hut, som jag måste bygga åt mig.³⁴ Språket är dessutom ännu en ganska svår stötesten.³⁵ Någon inkomstbringande praktik kan jag ej påräkna ännu här. Folket som ligger här nu är mest ungt folk prospekterare o.d. hvilka ej rådfråga läkare såvida de ej få skåt i sig eller dylikt. Några familjer finnas just ej ännu här. Detta allt kommer dock att ändras by and by. Buluwayo tillväxer för hwarenda dag. Vagn på vagn anlända. När jag kom hit funnos endast tält och huts, nu finns en massa hus, firmor, agenter, Solicitors, Assayers etc etc, men något att göra eller någon förtjänst att tala på är det ej för någon ännu. Alla söka blott få fast position och vänta på Guld näringsarbetena.³⁶ Detta torde dock dröja ganska länge innan de

³¹ Viktors pappa är Erland Theodor Klingberg (1821-1914) bosatt i Uppsala.

³² £ 1 motsvarar cirka 18 kronor år 1894 och cirka 1200 kronor år 2015.

³³ Durban är en hamnstad i Sydafrika från 1824 med varmt subtropiskt klimat, Delagoa Bay, numer Maputo Bay, är en hamnstad på Mocambiques kust, troligen bosatt sedan 1720, och Lourenco Marques, numer Maputo grundad 1850 och är Mocambiques huvudstad. Här råder tropiskt savannklimat.

³⁴ "Hut" är en enklare bostad, ursprungligen engelska för hydda.

³⁵ Kan Viktor mena engelskan eller det lokala språket ndebele?

³⁶ Cecil Rhodes (1853-1902) var en brittisk affärsman, gruvmagnat och kolonialpolitiker och Kapkoloniens premiärminister 1890-96. Han ville skapa ett brittiskt territorium från Kairo till Kap. Han grundade British South Africa Company 1889 (Chartered Company) och fick 1888 rättigheterna att börja leta efter guld runt Bulawayo. Solicitors är advokater; Assayers är värderingsmän.

kunna komma igång maskiner hitsända etc. Jag har sett rätt vackra bitar av kvartsguld och från flere håll har försports fynd af alluvialguld.³⁷

Oberoende af Guldfyndigheterna kommer dock Buluwayo att bli en stor stad och hufvudort för ett stort och utomordentligt fruktbart land. Klimatet är mildt och helsosamt och äfven för nordbor tjenligt att vistas i. negrerna gå här spritt nakna med endast en skinnlapp på stjärten och en påse på ett annat ställe. - Här finns ett sjukhus el. hospital 1 mil härifrån i den s.k. old Township. Det är naturligtvis endast några kojor af löv och halm. Jag såg der några negrer som blifvit sårade i kriget.³⁸ De stackrarna måste behandlas mera som djur än människor. - Själfta Buluwayo ligger vid en liten flod eller bäck jag vet ej hvart den rinner men jag tror den till slut mynnar ut i Zambesi floden.³⁹

Det mesta folk som komma hit komma från Johannesburg men äfven från Mafeking och Salisbury anlända vagnar.⁴⁰ Jag hörde häromdagen att 500 vagnar äro på vägen från Johannesburg hit och ligga på andra sidan Crocodil River.⁴¹ De måste hålla på länge på vägen och vänta länge på betesmarkerna emedan gräset genom den starka trafiken blifvit afbetad miltals omkring.

Jag vet ej om jag anmält mitt äfventyr på vägen hit, jag hade nog flera men detta var det största nemligen att gå vilse i Africas skogar. Jag hade gått ut för att jaga Guinea-Fowles eller perlhöns som det är godt om här i Africa och träffade mycket riktigt på en flock på 7 à 8 st. Jag sprang kring och fick mycket riktigt skjuta ett par, men när jag sedan skulle tillbaks till lägret fann jag att jag var vilsen. Att gå vilse i Africas skogar är ytterst farligt då vatten ej finns ofta på flere kvadrat mil; många ha gått vilse och ingen har sett dem mer. Africas skogar bestå nästan uteslutande åtminstone i denna del af Africa af Acacieträd, alla lika stora så att det är mycket lätt att gå vilse.⁴² De ha taggar vassa och skarpa precis som metkrokare och att råka in i ett snår af dylika buskar är inte roligt och kan man komma ut blodig och sönderrifven får man vara nöjd. Emellertid sprang jag omkring hit och dit, det var en mulen dag så jag kunde ej ha solen att rätta mig efter, hit och dit och brydde mig ej om hvarken ormar eller lejon tänkande att min sista stund var kommen. Till slut kom jag till en uttorkad flod bädd och beslöt att följa den och gick några timmar i sanden men så kom jag att märka att jag gick emot den rigtning som vattnet hade gått under regntiden. Vårt läger visste jag var vid en flod och tänkte att denna flodbädd måste leda till något större vattendrag hvarför jag beslöt vända om och kom sent omsider fram till en flod, som jag följde och kom sent omsider fram till lägret.

Den Expedition jag medföljde var ej af Engelska regeringen utrustad och ej heller var aflöningen så stor att derför var skäl att medfölja men jag har nog haft fördel deraf i andra afseenden språk etc och skulle jag rest hit utan denna så hade det blifvit mångdubbelt dyrare.

Det här i Africa varande s.k. Charter kompaniet har Engelska regeringens tillstånd att tillgodogöra sig mineral fyndigheter inom ofantliga områden i Africa i Transvaal, Mashonalandet, Matabelelandet etc. Papperet tar nu

³⁷ Kvartsguld är guld som finns i bergarten kvarts, alluvialguld är guld i flodsediment.

³⁸ Första Matabelekriget ägde rum 1893.

³⁹ Troligen Umguzifloden eller en biflod till den.

⁴⁰ Mafeking (i nuvarande Sydafrika) grundades av brittiska legosoldater på 1880-talet och var huvudstad i Bechuanaland 1894-1965. Salisbury, numera Harare, grundades 1890 och är huvudstad i Zimbabwe.

⁴¹ Crocodile River är en flod i nuvarande norra Sydafrika

⁴² Akacieträd är vanligt växande i tropiska klimat.

slut men jag skall snart skriva igen. Få se huru det kommer att gå för mig. Här jag hoppas det bästa om det kanske kommer att dröja en tid innan allt kommer igång. Helsningar till Eliza.⁴³

Helsningar till Eliza och hem när du skriver. Ett par blommor sänder tagna här, den blå vid Lobengulas f.d. lägerplats i Old Township, för öfvrigt allmän här; den andra på vägen till Mashonalandet liknar Linnèa. Har för öfvrigt nu en rätt vacker samling växter här ifrån Africa.⁴⁴

Din tillgifvne bror

Viktor

⁴³ Eliza född Thackray (1855-1938), Richards fru.

⁴⁴ Viktor var amatörbotaniker och samlade växter från bl.a. Matabeleland som han skickade till Naturhistoriska riksmuseet, där 19 av hans växtexemplar finns. Den tyske botanikern Mattfeldt namngav en korgblommig växt (i korsörtssläktet) *Senecio klingbergii* efter honom. (Men numera anses detta vara samma art som *Senecio discifolius* så namnet används inte längre.) Mashonaland är den nordöstra delen av nuvarande Zimbabwe och administrerades från 1890 av The British South Africa Company.

6. Viktor Klingberg till sin bror Richard Klingberg

19/8 1894 (Bulowayo, nuv. Zimbabwe)

Bulowayo 19 Aug. 1894

Broder Richard!

Jag förmodar att du nu erhållit min "intressanta" reseberättelse.⁴⁵ Den var mycket för kort och jag skulle ha kunnat skriva mycket mera men som ett bref kan den ju vara nog. Jag sänder dig nu några växter ifall du vill hålla till godo.⁴⁶ Den ludna som är uppklistrad i midten af pappret är tagen i Mashonalandet och är den planta jag i brefvet omnämnde, hvaraf decocten användes af kaffrerena som preservativ mot Malaria. Jag blef genom en af infödingarne påvisad densamma.

De andra äro tagna här i Bulowayo. En gul sorts Getpors det jag tror är med.

Jag skulle kunna sända många flere men jag är rädd frakten blir dyr. Ett helt herbarium skulle jag kunna sända men jag förmodar att det ej kan passera tullarne.

Här börjar snart att bli vår och regntiden börjar i slutet af oktober.

Jag får nu lof att bygga mig en hut af iron-plate som nog kostar sina 30£.⁴⁷

För öfvrigt är här ännu ej så mycket att göra men jag hoppas det skall bli bättre under rainy season. Folk håller på att strömma till fortfarande och det kommer nog att pågå ännu ett par månader.

Angående Guldfyndigheterna så äro visst det jag tror syndicat bildade men några minarbeten blir det nog först nästa år då de hunnit få hit maskiner.

Har du inga affärer på Transvaal och Johannesburg, dit gå mycket varor.⁴⁸ Svenska Tändstickor användes här allmänt och kosta 1 sh.⁴⁹ Paketet. Nästan allting här tages från Johannesburg. Här bygges nu förtvifvadt och flere präktiga stenhus äro uppförda som nog kostar sina slantar.

Har du hört något från Lifförsäkringsbolaget?

Jag har skrivit till Petri angående mitt lån, få se hur länge det kan få stå innan han vill ha pengar.⁵⁰ Om jag kunde lägga utaf här skulle det slumpa bra, men ännu kan jag det ej.

⁴⁵ Se brev 5.

⁴⁶ Viktor var en mycket intresserad och kunnig amatörbotaniker.

⁴⁷ "Hut" är en enklare bostad. £30 motsvarar cirka 540 kr 1894 och cirka 36 000 kr år 2015.

⁴⁸ Viktors äldre bror Richard Theodor Klingberg (1854-1907) som 1885 emigrerade till Sheffield där han var representant för svenska järn- och ståltillverkare och exportörer.

⁴⁹ Strax före sekelskiftet var Vulcan Tändsticksfabrik i Tidaholm världens största tillverkare av tändstickor. År 1893 tillverkade man 1 223 288 askar/dag. 1 sh (shilling) motsvarar cirka 1 kr år 1894 och 68 kr år 2015.

Jag sänder också några frimärken.

Helsningar från din tillgivne

bror Viktor.

⁵⁰ Se brev 1.

7. Viktor Klingberg till sin pappa Erland Theodor Klingberg

25/10 1894 (Bulawayo, nuv. Zimbabwe)

Buluwayo, Matabeleland, South Africa

25/10 94

Goda Pappa!

Pappas bref från Hagge har hitkommit något försenadt⁵¹. - Jag afsände en resebeskrifning till Richard för att sedan hemsändas men jag vet ej huruvida den framkommit? –Angående Hellbergska lånet så borde han inte haft så brådt dermed. Jag fick för honom betala ut i Upsala rätt mycket och fick vänta flere år innan jag fick igen det.⁵² –Jag skref i går till Richard och bad honom skriva till Carl i London ifall han kan skicka Pappa en 100£ af det han är skyldig Pappa.⁵³ Jag skall i dag skriva till Carl sjelf derom. –Här i Buluwayo är för närvarande ej så mycket att förtjena förr än minarbetena börja och maskiner hitkommit.⁵⁴ Hoppas dock kunna lägga utaf något inom den närmaste tiden.

Jag har tjenstgjort en tid omkr. 14 dagar på lazarettet här under läkarens tjenstledighet. Jag bodde då på lazarettet som ligger i Old Township ½ svensk mil härifrån, men hade att rida in hit för hvarje dag på sjuksyn bland manskapet på fortet och fångarne, som hörde till hans praxis. Nästan hvarje dag var det Matabeler som skulle ha spöslitning för en eller annan förseelse och jag fick då lof att vara närvarande och säga till när det var nog.

Buluwayo har nu tillväxt ganska betydligt. Här finns nu 12 à 13 Hotel, men några ordentliga gator finnas ej ännu. Mycket folk kommer hit och en del går härifrån, de förra äro dock betydligt flere. Angående guldfyndigheterna så lära nu omkr. 20,000 claims vara utpiggade men huru många af dem löna sig arbeta får framtiden utvisa.⁵⁵

Här är nu vår och en ryslig värme har varit dessa dagar. Rock och väst brukas ej här bara en skjorta och ett par byxor. Negrerna gå alldeles nakna. Regntiden nalkas nu i nästa månad och det måtte vara duktiga skurar efter hvad jag hört.⁵⁶

⁵¹ Hagge bruk beboddes av Viktors yngre syster Sigrid (1858-1914) gift med Erika Harald Nordlander (1853-1920) som var brukspatron där, Viktors föräldrar tillbringade en del somrar där under 1890-talet.

⁵² Hellberg som nämns i brevet skulle kunna vara Erik Florentin Hellberg (1856-1923) , läkarstuderande i Uppsala samtidigt med Viktor, senare läkare.

⁵³ £100 år 1894 motsvarade ungefär 1800 svenska kronor, villket motsvarar cirka knappt 123 000 kronor år 2015.

⁵⁴ Man hoppas hitta guld i Bulawayo.

⁵⁵ "claim" betyder inmutning, "utpiggad" hänför till det faktum att man slog ner pinnar i marken för att markera sin inmutning.

⁵⁶ I Bulawayo råder ett subtropiskt klimat med varma somrar och korta milda vintrar. Regntiden varar från november till mars.

Jag har ej läst någon svensk tidning på hela året, så det skulle vara roligt att få några veckor af Nya Dagl. Allehanda hitskickade.⁵⁷ - Jag har skickat en del växter till Richard härifrån men det var endast en obetydlighet. Här är en ganska märkvärdig flora och nog för vetenskapen okänd.⁵⁸ – Många helsningar till Mamma och hemmavarande från tillgifvne sonen

Viktor

P.S. En blomma till Mamma följer. D.S.

Till Petri och Lindstedt har jag skrivit. D.S.⁵⁹

⁵⁷ Nya Dagliga Allehanda var en konservativ dagstidning som utgavs i Stockholm 1859-1944.

⁵⁸ Viktor var amatörbotaniker och samlade växter från bl.a. Matabeleland som han skickade till Naturhistoriska riksmuseet, där 19 av hans växtexemplar finns. Den tyske botanikern Mattfeldt namngav en korgblommig växt (i korsörtssläktet) *Senecio klingbergii* efter honom. (Men numera anses detta vara samma art som *Senecio discifolius* så namnet används inte längre.)

⁵⁹ Petri var John Petree (1830-1912) godsägare på Bollstanäs vid Upplands Väsby. Petree var född i Gåsborns socken dit Viktor och hans familj flyttade 1866-86. Lindstedt skulle kunna var Adolf Fredrik Lindstedt (1847-1915) läkare i Uppland. Han är äldre än Viktor men läkare.

8. Viktor Klingberg till sin bror Richard Klingberg

23/11 1894 (Bulawayo, nuv. Zimbabwe)

Buluwayo, Matabeleland

23 Nov. 94

Broder Richard!

Har du fått mitt paket med växterna? Jag förmodar att de kommit dig tillhanda just i dessa dagar.

Jag skrifver på samma gång hem nu. Brevet medföljer till Pappa. Du kan ju läsa det så slipper jag skriva om samma saker. Ni ha nu i Europa vinter och snö förmodar jag. Här varmt som i en bakung och regnskurar emellanåt som äro förfärliga. Just nu kommer en skur när jag sitter här och skrifver.

Jag förmodar du i Engelska tidningar läst om Buluwayo så att jag just ej har så mycket nytt att omtala.⁶⁰ Jag har träffat några Svenskar här. De hafva kommit och sökt upp mig. De flesta äro murare och Carpenters men de äro gentila herrar här och tjena sina 40 à 50 £ i månaden.⁶¹ För öfvrigt finnas här allt möjligt slags folk. Amerikanare, Engelsmän, Tyskar, Dutchmen. Skandinaver, Coolis från Indien brokigt klädda och med kolsvarta ögon och dito hår och med ring i näsan.⁶²

Vidare finns Malayer, Japaneser och negrer förstås af alla de slag. Engelska talas förstås af alla Europeer och Amerikanare, men Coolis tala Indiska och Negrerna tala sitt.⁶³ Jag har haft att göra med ett par Coolis, som har blifvit skurna i magen med knif. De äro lydiga och tacksamma men fattiga.

Med en Malay har jag också haft att göra. De fleste af Prospectors eller Guldgräfvorna äro förstås obildade men de mesta af dem äro vidt beresta och med stor menniskokännedom.⁶⁴ I Pappas bref nämnde jag 20000 Claims äro utpiggade.⁶⁵ De flesta af dem lära kunna arbetas och många very rich.⁶⁶

Hvar och en som vill prospecta har att taga ut license som kostar 1 shilling och egenhändigt skriva sitt namn i en bok.⁶⁷ Han eger då rättigheten ifall han finner guld att pigga ut för sin 10 s.k. Claims. Ett Claim har vissa feet i

⁶⁰ Året innan, 1893, utkämpades i Bulawayo det första Matabelekriget då engelsmännen vann.

⁶¹ "Carpenters" är snickare. £40 à 50 år 1894 motsvarar cirka 60 000 kronor år 2015 vilket verkar orimligt.

⁶² "Dutchmen" betyder holländare på engelska, medan "Cooli" användes under 1800- och tidigt 1900-tal som beteckning på arbetare från Indien.

⁶³ Det är okänt vilket (vilka) av de många indiska språken som talas av "Coolis" från Indien. Den afrikanska befolkningen i Bulawayo talar ndebele, ett av de cirka 500 olika bantuspråk som finns i södra och centrala Afrika.

⁶⁴ "Prospector" är nog synonymt med guldgrävare.

⁶⁵ "claim" betyder inmutning, "utpiggad" hänför till det faktum att man slog ner pinnar i marken för att markera sin inmutning.

⁶⁶ Man märker att Viktor talar engelska till vardags eftersom allt mer engelska smyger sig in i hans skrivspråk.

⁶⁷ 1 shilling är 1/20 £, cirka 1 krona år 1894 och cirka 70 kronor år 2015.

längd och bredd.⁶⁸ Han kan dock åt andra pigga ut åt hvarje 10 Claims ifall de tagit ut license och komma öfverens om en del af vinsten. Sedan måste reefet⁶⁹ arbetas till ett visst djup och registreras. Jag har sett många claims utpiggade rundt omkring här. De rikaste lära finnas cirka 120 mil härifrån vid Belingwe och Gwelo tror jag.⁷⁰

Här blir också ett synnerligen tjenligt land för farmers och landtbrukare⁷¹. Allting växer här, men ännu är trädgårdsskötseln i sin linda och åkerbruket är för året förstördt genom kriget.⁷² Vid min ankomst hit voro grönsaker nästan omöjliga att få och för några knippen rädisor och salat betalades 5£.⁷³ Nu hafva prisen gått ned ofantligt och gardens finnas uteder hela floden i mängd. –Mjöl är mycket dyrt här och allt mjöl (hvetet och Majs etc) måste föras hit på vagnar från Johannesburg eller Mafeking.⁷⁴ Kriget har gjort detta. Smör och mjölk finnes ej heller att få annat än som konserveradt på burk och condensed milk.⁷⁵ Till brödet användes här jam eller sylt i stället för smör. Grädde har jag ej sett sen jag lemnade Europa.

– Få se hur mycket jag kan få att göra nu under rainy season.⁷⁶ Jag önskar den skulle vara öfver då det nog blir en väldig folkström hit. Sjukligheten brukar dock vara större denna tid på året men rörelsen kommer först att få fart här då maskiner och pengar komma från Londonsyndicaten.⁷⁷

- En glad och trevlig jul tillönskar jag dig och sänder ett kort som jag hoppas kommer fram till julaften.

Din tillgifvne

bror Viktor

⁶⁸ En "foot" är 30.4 cm.

⁶⁹ "reefet" betyder en malmåder.

⁷⁰ Belingwe, numer Mberengwa, ligger i centrala Zimbabwe. Gwelo är en stad i Zimbabwe, grundad 1894, och bytte namn till Gweru 1982.

⁷¹ "farmers" är engelska för jordbrukare

⁷² Det första matabelekriget var året innan 1893.

⁷³ £5 motsvarar cirka 90 kronor år 1894 och cirka 6000 kronor år 2015.

⁷⁴ Mafeking (i nuvarande Sydafrika) grundades av brittiska legosoldater på 1880-talet och var huvudstad i Bechuanaland 1894-1965

⁷⁵ "Condensed milk" betyder kondenserad mjölk.

⁷⁶ Regntiden i Bulawayo varar mellan november och mars.

⁷⁷ Med "Londonsyndicaten" menar Viktor de engelska gruvbolagen som han hoppas ska satsa på Bulawayo.

9. Viktor Klingberg till sin bror Richard Klingberg

24/1 1895 (Bulawayo, nuv. Zimbabwe)

Buluwayo, Matabeleland, South Africa

24/1 95

Broder Richard!

Ditt brev har jag bekommit. Du hade skickat det till Johannesburg så att det varit 1 vecka mer än som behöfs på vägen. Den Europeiska posten går nemligen öfver Mafeking och hit.

Angående växter så är det nog godt och väl att M. Carruthers eller hvad han heter är mycket glad att få växter härifrån men jag är inte alls hugad att sända till honom på de villkor han erbjuder. Jag kan inte begripa hur han kan vara så barnsligt dum och tro att han kan få köpa växter från ett okänt land för 2£ för 100st.⁷⁸ Det kostar ju ett herbarium i Sverige af samma storlekar. Han borde vara angelägen att få dem före andra. British Museum kan ej få dessa växter, hopsamlade under olika årstider, utan att sända hit en särskild Botanist och det kostar mer än 100£.⁷⁹ Dessutom kostar nog frakten ej så litet. Jag skall höra efter huru mycket frakten kostar till Cape Town. –Jag har äfven Skalbaggas konstiga en stor som en kräfta och torndyflar, som glänsa som guld. Om ej frakten är för dyr skall jag dock sända öfver några växter Skalbaggas m.m. och du kan ju skänka dem hvart du vill.

Regnskurarna ha nu framtrullat en växt och djurverld som är underbar nytt nästan för hvarje dag.

För en tid sedan var jag ett stycke utom staden och kom ner i en Lund af lager och myrten m.fl. trädslag och satte mig på en sten och satt der en stund då jag fick höra ett egendomligt läte som kom mig att se mig omkring och hvad jag då fick se gjorde att jag blef stående slagen af häpnad öfver det ovanliga i den syn som mötte mig. Invid en trädrot satt en groda stor som ett kägelklot och glodde. Jag fick tag i en stör och skulle börja peta på henne, men hon flög på mig så att fick lof att ge mig undan.

Här fortfar byggandet alltjämt, men någon tillströmning af folk har ej börjat för året. Hade jag fått vara ensam här hade förhållandet varit annorlunda och jag kunnat lägga af pengar, men här äro nu 4 à 5 läkare på omkr. 2000 innevånare af hvilka dock hälften ligga utikring och prospekterar eller på farmer, en massa folk väntas komma upp i April eller maj. - Vid hospitalet hade jag endast förordnande 10 dagar.

Helsningar till Eliza⁸⁰

från din bror

Viktor

⁷⁸ £2 motsvarar 36 kronor år 1895 och cirka 2400 kronor år 2015.

⁷⁹ £100 motsvarar 1800 kronor år 1895 och cirka 120 000 kronor år 2015.

⁸⁰ Eliza född Thackray (1855-1938), Richards fru.

10. Viktor Klingberg till sin pappa Erland Theodor Klingberg

25/1 1895 (Bulawayo, nuv. Zimbabwe)

Buluwayo, Matabeleland

25 Jan 95

Goda Pappa!

Pappas bref af den 6te Dec äfvensom tidningarne har jag bekommit.⁸¹ Julen har jag förstått tillbragt här och voro vi några Skandinaver tillsammans på julafton.

Här skall nu vara regntiden men på 3 veckor har inte kommit en droppe, hvilket lär vara ovanligt och fortfar det länge fruktas missväxt.⁸² Tryckande varmt är det i stället. Dagen före julafton var jag nere i floden och badade hvilket jag inte gjort någon jul förrut.

Här bygges och rustas väldeliga hvarje dag. På sista tiden ha de börjat bygga hus af papp, som se rätt bra ut men huruvida de kunna stå emot regnskurarne vet jag ej. De flesta hus äro af jernplåt men äro förskräckligt varma och qvafva att bo i då solen ligger på.

Jag har nu fått anbud från British Museum i London att tillsända växter från Matabelelandet, men de betala så usligt så jag vet inte om jag vill ditsända några på de villkoren. Jag skulle kunna göra mycket för Riksmuseum och Universiteterna i Sverige då såväl växt som djurverlden här är till stor del okänd och Matabelerna ha förut icke tillåtit hvita att forska i deras land.⁸³ Men Svenskarne äro så dumma så att man kan tyvärr inte inlåta sig i några underhandlingar med dem. Först då de fått höra att andra hållit sig framme komma de nog på en gång.

Här skall bli elektriskt ljus på gatorna och telefoner komma att sättas upp. Telefoner äro dock här liksom i England på långt när ej så vanliga som i Sverige.⁸⁴ Det är nog språket som gör skillnaden.

Ett nytt lazarett eller rättare sagt det gamla skall flyttas, är under byggnad något närmare staden än det gamla. Det syns att bli en vacker byggnad af tegel. Någon kyrka finns ej här ännu men det skall byggas en.

Från Richard hade jag bref häromdagen. Likaså har jag haft bref från Lindstedt för någon tid sedan.⁸⁵

⁸¹ Viktor skriver till sin pappa 25/10 1894 om att han skall skicka Nya Dagliga Allehanda.

⁸² Regntiden i Bulawayo varar normalt mellan november och mars.

⁸³ Viktor var amatörbotaniker och samlade växter från bl.a. Matabeleland som han skickade till Naturhistoriska riksmuseet, där 19 av hans växtexemplar finns. Den tyske botanikern Mattfeldt namngav en korgblommig växt (i korsörtssläktet) *Senecio klingbergii* efter honom. (Men numera anses detta vara samma art som *Senecio discifolius* så namnet används inte längre.)

⁸⁴ Patent på telefonen togs 1876 och redan året därpå fanns det telefoner i Sverige. År 1885 hade Stockholm flest telefoner i Europa. Den första telefonväxeln i Kapstaden sattes upp 1896.

⁸⁵ Lindstedt skulle kunna var Adolf Fredrik Lindstedt (1847-1915) läkare i Uppland. Han är äldre än Viktor men läkare också. Han nämns i tidigare brev.

Jaså Rosendahl är i Uppsala nu och e.o. professor. Han nämnde till mig innan jag reste att han inte ville ha den platsen.⁸⁶

Många helsningar till Mamma, någon Mossa lämplig att skicka i bref har jag tyvärr inte men får jag se någon skall jag sända den.

Tillgifvne sonen

Viktor

⁸⁶ Henrik Victor Rosendahl (1855-1918), medicine kandidat 1886, året efter Viktor, och sedan läkare, farmakolog och botaniker. Extra ordinarie professor i farmakologi vid Uppsala Universitet 1895-96.

11. Viktor Klingberg till sin pappa Erland Theodor Klingberg

11/3 1895 (Gweru, nuv. Zimbabwe)

Gwelo, Matabeleland, South Africa

11 March 95

Goda Pappa!

Som jag i förra veckan flyttade från Buluwayo och hit till Gwelo vill jag nu med posten som går på Torsdagsmorgonen härifrån medsända några rader.

Gwelo ligger 120 (Engelska) mil norr om Buluwayo ett stycke på andra sidan Shangani river.⁸⁷ Denna del af Matabelelandet innehåller de rikaste minorna och de stora syndicaten Consolidated Gold Fields med ett kapital af 1 million £ sterling, Rhodesia Exploring Company ha stora properties här runt omkring.⁸⁸

Jag reste med Postvagn från Buluwayo på Tisdags morgon och kom hit på Onsdags eftermiddag.⁸⁹ Min resa bekostades af Charter Company i hvars af hvilket jag nu antagit anbudet att bestrida distriktsläkare befattningen för minområdena Gwelo, Belingwe och Selukwe m.fl.⁹⁰ Jag var tveksam huruvida jag skulle mottga anbudet men Governmentets styrelse tiggde och bad och till slut gaf jag med mig.

Under resan hit blef jag i tillfälle att taga öfversigt af en del af landet och ett bördigare och mera tilltagande land kan näppeligen tänkas.⁹¹ Grönskande höjde afbrutna av talrika strömmar, här der lunder af lager och myrten och oranger jemte underbara blommor i praktfulla färger. Trakten här kring Gwelo är lika tilltalande. En skogshöjd straxt invid och en liten ström. Antiloper skutta rundt omkring och äfven strutsar finnas här. Man föreställer sig i allmänhet guldfälten såsom ödsliga och ofruktbara slätter och i många fall torde det nog vara så, men här i Matabelelandet är det raka motsatsen.

Jag bor tillsvidare i en hut liksom alla göra här men då mina rum bli färdiga på lazarettet som är af tegelsten byggt kommer jag att flytta dit.⁹² Jag har aflöning som distriktsläkare af Charter Company men har förstas betaldt för allt hvad jag gör och 5 sh. om dagen för hvarje patient på lazarettet.⁹³

⁸⁷ Shanganifloden börjar vid Gweru och rinner igenom den västra delen av Zimbabwe.

⁸⁸ Consolidated Gold Fields var ett engelsk guldgruvbolag 1887-1988 och Rhodesia Exploring Company, del av British South Africa Company, ett stort gruvbolag 1889-1965. £1 miljon motsvarar 18 miljoner kronor år 1895 och cirka 38 miljoner kronor år 2015.

⁸⁹ Resan skedde den 5-6 mars 1895.

⁹⁰ Charter Company är British South Africa Company (BSAC), grundat i syfte att exploatera guld och andra mineraltillgångar i södra Afrika av Cecil Rhodes (1853-1902). Belingwe, numer Mberengwa, ligger i centrala Zimbabwe. Selukwe, numer Shurugwi, är en stad i södra Zimbabwe, grundad 1899 på platsen för guldgruvan på Selukwe guldgruvfält som anlades på tidigt 1890-tal.

⁹¹ Området kring Zimbabwe har på grund av sin bördighet länge betraktats som "södra Afrikas kornbod".

⁹² "Hut" är en enklare bostad, ursprungligen engelska för hydda.

Då minarbetena börja ha jag äfven utsigt att få några af dessa. Det ena med det andra hoppas jag kunna göra 1 à 2000. Extra praktiken har hittills gått till 2 à 3 £ om dagen men torde nog öka då mera folk hunnit komma hit.⁹⁴

Lönen i Älfdalen var visserligen 3000 men mynten här äro lite tyngre.⁹⁵

Jag vet ännu ej huru mycket jag kan få för mina claims. En gammal Prospectare från Barberton vid namn Franklin har piggat ut 10 claims åt mig 16 mil vester om Buluwayo i närheten av Maselkratyes kraal Pappa vet.⁹⁶ Jag har ej varit der, men har sett af tidningarne att han piggat ut 60 inalles. Af dessa har jag 10, men får dock endast en tredje del af försäljningssumman af dessa 10 claims, då han haft allt besvär med att sänka schaft m.m. som han hållit på med i flera månader.⁹⁷ Jag har skriftligen förstås på detta.

Jag förmodar han tänker sälja dem i Maj då det blir "Boom" d.v.s. en tillströmning af pengar och folk till Matabeleland.

I Buluwayo rustas nu till en Expedition med ändamål att för Charter Companys räkning eröfra området Barutse-Mabunda norr om Zambesi.⁹⁸ Expeditionen kommer att bestå af omkr. 800 man med maximguns och gatlingkanoner.⁹⁹ Jag blef af Colonel Artwood erbjuden att medfölja som läkare med tog Gwelo i stället.¹⁰⁰ Det skulle nog vara roligt att få komma med dit upp, men har det dock lugnare här i Gwelo.

Colonel Artewod sade att det var expeditionens afsigt att åtminstone med en del gå längre upp måhända ända upp till Victoria Nyanza och Egypten.¹⁰¹

Doktor Jamesson Charter Companys Chief hemkommer till Buluwayo från Europa nästa vecka och då förmodar jag allt blir bestämdt angående nämnda expedition.¹⁰²

⁹³ Chartered Company är British South Africa Company (BSAC), grundat i syfte att exploatera guld och andra mineraltillgångar i södra Afrika. Cecil Rhodes (1853-1902) var en av de drivande grundarna. 5 sh (shilling) är 5/20 av ett £ och motsvarar ca 300 kronor år 2015.

⁹⁴ "1 à 2000" kronor motsvarar cirka 65 000 – 140 000 kronor år 2015.

⁹⁵ Viktor arbetade som läkare i Älvdalen 1892-3. Lönen på 3 000 kronor motsvarar cirka 194 000 år 2015.

⁹⁶ Barberton är en stad i östra Transvaal i Sydafrika där man hittade guld 1881. "claim" betyder inmutning, "prospectare" betyder guldgrävare. Maselkratyes kraal okänd.

⁹⁷ Sänka schaft betyder att gräva gruvschakt.

⁹⁸ Barotseland, nuvarande västra Zambia, styrdes av British South Africa Company från 1895. Mabunda var ett annat folk i Barotseriket. Zambesifloden har sina källor i nuvarande Zambia och rinner ut i Indiska Oceanen. Den är en gränsflod mellan nuvarande Zimbabwe och Zambia.

⁹⁹ Gatlingkanonen uppfanns under amerikanska inbördeskriget på 1860-talet av Richard Gatling och användes mycket framgångsrikt för att besegra de lokal afrikanska folken. Maximkulsprutan uppfanns 1883 och är det vapen som främst förknippas med Storbritanniens koloniala framgångar i södra Afrika. Britterna använde vapnet för första gången i första Matabelekriget 1893.

¹⁰⁰ Överste Artwood, okänd.

¹⁰¹ Victoria Nyanza är ett annat namn på Victoriasjön, Afrikas största sjö, som ligger på gränsen mellan nuvarande Uganda, Tanzania och Kenya. Egypten: det var länge målet för Cecil Rhodes att hela östra Afrika från Egypten till Kap skulle falla under British South Africa Companys beskydd.

Ja nu har jag omtalat allt nytt som kan intressera. Här äro förträffliga jagtmarker rundt omkring men jag har ännu ej haft tid att gå ut något. Fisk finnas här ymnigt i floderna och stora baddare som ta både ref och krok.

Många helsningar till Mamma

Från

Tillgifne sonen

Viktor Klingberg

Districts-Surgeon

Här finnas 4 Hotel af hvilka Victoria Hotel är det bästa. Det är inte annat än hyddor med halmtak tillsvidare men ändock finnas både XXX, Billardsalong och Piano.

D.S.

¹⁰² Sir Leander Starr Jameson (1853-1917) läkare, politiker och sedan 1893 British South Africa Companyns förvaltare (Administrator) i Matabeleland. Jameson samarbetade sedan 1888 med Cecil Rhodes (1853-1902). Charter Company är British South Africa Company (BSAC), grundat i syfte att exploatera guld och andra mineraltillgångar i södra Afrika. Cecil Rhodes (1853-1902) var en av de drivande grundarna.

12. Viktor Klingberg till sin pappa Erland Theodor Klingberg

30/5 1895 (Gweru, nuv. Zimbabwe)

Gwelo, Matabeleland, Gold-Fields, South Africa

30 May 1895

Goda Pappa!

Bref af den 22 April har jag bekommit den 27 dennes jemte ett porträtt af Knuts öra.¹⁰³ Tidningarne (Stockholms Nyheter)¹⁰⁴ har jag också bekommit men ej något bref, sedan ett skrivvit i Januari, kom på samma gång. Det torde vara bäst att sätt ut full adress: Gwelo, Matabeleland, South Africa. Svensk titel å brefven duger nog men användes Engelsk så ser det nog litet bättre ut om jag tituleras Surgeon och ej Spurgeon alldenstund det senare ordet betyder – knöl.¹⁰⁵

Jag förmodar jag har bref från Richard med nästa post. Posten är nu ändrad så att vi få post å Söndagarne i stället för onsdagar som förut, men inom kort kommer det att bli post 2 gånger i veckan. Det är stora Postvagnar som användes här med 4 par mulåsnor för hvarje vagn. Passagerare och paketer befodras samtidigt, men under de senaste veckorna har trafiken varit så stark så att paketer, kappsäckar och en del passagerare oftast måst lemnas efter.

Här har nu vintern börjat sätta i och något regn kommer nu ej på flere månader. Med kölden är ej dock så farligt. Temperaturen är i det närmaste densamma hela året om, ungefär som en midsommardag i Sverige.¹⁰⁶ Endast nätterna äro litet kyliga i Juli och Augusti.

I förra veckan var Chartered Companis administrator H.H. Doktor Jameson här.¹⁰⁷ Han har varit till Europa på en trip, men har nu kommit tillbaka – Chartered Cni tyckes inte vara något bolag der det är ställd på knusel.

Jag kom hit i Mars men fick min lön ändå för hela månaden och så har jag fått en häst och sadel jemte ock en hvit betjent allt på Governments bekostnad, men de ha också litet att ta utaf alldenstund dess område är ungefär så stort som Europa.

Jag har gjort ett par sjukresor till ganska aflägsset belägna platser. Den ena var till ett Camp (Guldgräfvareläger) 50 Engelska mil aflägsset och hade att resa en dag och en natt och i sträckgalopp och ombyte af hästar. Den

¹⁰³ Knut Klingberg (1871-1959) var Viktors yngste bror. Han var officer och tjänstgjorde bl.a. i Persien 1914-15.

¹⁰⁴ Stockholms Nyheterna, oklart.

¹⁰⁵ "Surgeon" betyder läkare på engelska

¹⁰⁶ Genomsnittstemperaturen i Gweru varierar mellan + 20 och +29 grader, där den svalaste månaden är juni och den varmaste oktober/november. Under juni och augusti kan nattetemperaturen krypa ner till +5 grader

¹⁰⁷ Sir Leander Starr Jameson (1853-1917) läkare, politiker och sedan 1893 British South Africa Companys förvaltare (Administrator) i Matabeleland. Chartered Company är British South Africa Company (BSAC), grundat i syfte att exploatera guld och andra mineraltillgångar i södra Afrika. Cecil Rhodes (1853-1902) var en av de drivande grundarna.

som hemtade mig och visade vägen var en norrman från Arendal i Norge.¹⁰⁸ Jag blef alldeles skinnflådd der bak efter den resan, men när man får bra betaldt, så kan man ju slita litet ondt emellanåt.

På en annan resa blef det alldeles mörkt på hemvägen så att jag fick lof att ha en kaffrer med mig som kröp framför hästen och leta efter spåret.¹⁰⁹ Jag hade på denna resa att passera lejonskogen m.fl. trefliga ställen. Antiloper stora som älgar, qvaggor m.m. har jag sett på mina resor, men lejon har jag inte kommit att möta ännu.¹¹⁰ Vargar och schakaler kunna höras hvarje natt härkring.

Här har varit rätt sjukligt nu en tid och lazarettet och hotellen äro öfverfyllda av sjuka mest i feber. Denna tid af året är nog den sjukligaste nu vid regntidens slut. Jag har derfor haft mycket att göra nu en tid och mina sjukräkningar för April gå nog till en 150 à 200 £ och denna månad blir nog inte sämre. Minarbetena har dock inte börjat ännu, hvarför jag ej heller kunnat få några accorder med Syndicaten.¹¹¹

Jag bor fortfarande på ett af Hotellen här men har rum och office på lazarettet.¹¹² Vi äro 4 som äta på samma gång här, en Mining Commissioner Norris, en surveyor Wayland m.fl. och passas upp af indier klädda i röda turbaner.¹¹³ Här är god tillgång på färskt kött, men smör och mjölk är ondt efter likaså ägg. Grönsaker, kål, sallad, räddisor, gurkor, pumpor är det godt efter likaså meloner, som här växa utan gödning. Annars är allting ganska dyrt. En bundt tändstickor, som i Sverige betingar 15 öre, kostar här 1 shilling, en cigarr 1 shilling (En shilling omkr. 90 öre) en tandborste 3 shilling etc.¹¹⁴

Jag har haft feber 3 gånger sen jag kom hit till Africa. 1sta gången i Buluwayo var nog värst men de 2ne sista gångerna har den gått öfver på en à två dagar. På lazarettet har jag två patienter som legat sjuka i feber i 2 månader.

Många helsningar till Mamma och hemmavarande. Jag medsänder några strutsfjedrar. Jag har en hel rustning (krigshufvudbonad m.m.) af präktiga svarta strutsfjedrar, men den kan nog inte sändas på posten.

tillgifvne sonen

Viktor

¹⁰⁸ Arendal är en stad i södra Norge.

¹⁰⁹ "kaffrer" är en term för den svarta lokalbefolkningen i Sydafrika. Numer, efter apartheid, är det en nedsättande beteckning.

¹¹⁰ Kvagga är en slags stäppsebra som skall ha varit utdöd sedan 1877. Kvagga verkar dock ha varit en allmän beteckning i södra Afrika för sebror. Stort tack till Staffan Ulvstrand, professor emeritus i ekologisk zoologi i Uppsala, för hjälp med detta.

¹¹¹ "minarbetena" syftar på gruvprospekteringen, "accorder" betyder avtal och "Syndicaten" syftar på gruvbolaget.

¹¹² Ett exempel på hur engelskan smyger sig in i Viktors språk.

¹¹³ Indiska invandrare.

¹¹⁴ 15 respektive 90 öre år 1895 motsvarar 10 respektive 60 kronor år 2015. Exemplet med tandborsten: den torde då i Gwelo ha motsvarat cirka 2.70 kronor, vilket motsvarar cirka 180 kronor år 2015, då en tandborste kostar ungefär 25 kronor.

13. Viktor Klingberg till sin pappa Erland Theodor Klingberg

12/7 1895 (Gweru, nuv. Zimbabwe)

Gwelo, Matabeleland, South Africa

12 July 1895

Goda Pappa!

Tvenne bref har jag på samma dag bekommit ett af dem 29 Mars och ett af dem 10 Maj. Ett bref afsände jag i slutet af Maj eller början af Juny. Till Richard afsände jag bref i förra veckan. Det senaste brefvet som Pappa skref innehöll åtskilliga paragrafer att besvara: 1) Klimatet här och i Buluwayo är ungefär detsamma. Gwelo är ej så helsosam plats men Selukwe och Belingwe äro mer ohelsosamma.¹¹⁵ Febern är dock ej så farlig här för en person med god kondition, men för dem som sofver på bara marken genomvåta etc är den vanligtvis farlig.¹¹⁶ Gwelo ligger ett godt stycke från Shangani River och omkring 300 miles från Zambezi.¹¹⁷ Jag har haft feber 4 gånger. 1sta gången i Buluwayo var värst, men sedan lindrigare för hvarje gång och senaste gångerna endast 1 à 2 dagars illamående.

2) 2ne tegelbruk finnes nära Gwelo.

3) Jag bor för närvarande i en hut men har min office (mottagningsrum) på lazarettet.¹¹⁸

4) Jag har tvenne hvita biträden på lazarettet förutom negerboys. 2ne sjuksköterskor äro beställda.

5) Mosquitos finnas ej här. Ormar äro ej så talrika, har sett en och annan. Scorpions har jag sett en ute på marken, men ej i rum. Myrorna såväl svarta som hvita äro deremot mycket besvärliga och förstör rappningen på väggarna i lazarettet. I hut tycks de ej trifvas. Gräshopporna äro också besvärliga vissa tider på året och komma i stora svärmar. En svärm slog ned och förstörde taket på min hut för en tid sedan. Nu sedan några veckor syns ej en enda.

6) Man är lika trygg här som i Sverige. Beriden Polis finnes med stationer här och der spridda öfver hela landet. Dessutom finnas här 4 st. townpolice (stadspolis) för Gwelo.

¹¹⁵ Bulawayo grundades 1840 och togs över av britterna 1893. Selukwe, numer Shurugwi; är en stad i södra Zimbabwe, grundad 1899 på platsen för guldgruvan på Selukwe guldgruvfält som anlades på tidigt 1890-tal. Belingwe, numer Mberengwa, ligger i centrala Zimbabwe.

¹¹⁶ Den feber Viktor skriver om skulle kunna vara malaria.

¹¹⁷ Shanganifloden börjar vid Gweru och rinner igenom den västra delen av Zimbabwe. Zambesifloden har sina källor i nuvarande Zambia och rinner ut i Indiska Oceanen. Den är en gränsflod mellan nuvarande Zimbabwe och Zambia.

¹¹⁸ Hut är ett engelskt ord för hydda men betyder här en enklare bostad i allmänhet. Office betyder kontor eller mottagning.

7) Infödingarna rådfråga aldrig läkare och jag har ingen praktik bland dem annat än då de någon gång sändas af sina husbönder eller de hvita hos hvilka de arbeta.

Angående lefnadsomkostnaderna här så äro de nog i förhållande till desamma i Europa temligen dyra, men på kläder behöfver man dock icke ha så stora expenser. För en skjorta får man dock betala omkring 20 kr. men rock och väst användes just ej så mycket. En boutelj öl kostar omkring 3 kronor i svenskt mynt och en cigarr 1 kr, 1 whisky 1 kr. etc.¹¹⁹

Här är nu den s.k. torra årstiden och något regn faller nu ej förr än till våren d.v.s. i Oktober.¹²⁰ Hvete har de försökt odla omkring Buluwayo och lär ha utfallit väl. Majs, pumpor, caffercorn odlas af infödingarna.¹²¹ För närvarande är dock priset på majs temligen högt efter hvad jag kan förstå allldenstund räkningen för 1 månads kost för min häst var uppsatt till 5£ 5 sh. d.v.s. omkr. 100 kr. i månaden.¹²² Detta betalas dock af Chartered Company.¹²³

Angående penningar så skall jag söka sända hem i Oktober på chequer i Standard Bank i London. Huru mycket kan jag ej veta nu. Jag har skrivit till Richard derom och det är väl bäst att han får bli mellanhand.¹²⁴

Det skulle vara roligt att se några svenska Tidningar då och då. Här finnes naturligtvis inga sådana. Det enda som påminner om Sverige här är Örebro och Tidaholms tändsticksaskar, som man kan få se kringströdda här och der.

Ja nu har jag ingenting af vigt att meddela mera denna gång.

Helsningar till Mamma och hemmavarande,

tillgifvne sonen

Viktor

P.S. I September är min födelsedag och jag tänker då ha kafferep här, De som komma äro välkomna. Det är ingen särskildt påstått, men det skulle ej skada att ge Sigrid och Missen en vink så att de komma med.¹²⁵ Emellertid skulle det vara bra att veta huru många som kommer litet förut för arrangementer etc.

¹¹⁹ 1 krona år 1895 motsvarar cirka 68 kronor år 2015, varför 3 kronor år 1895 motsvarar cirka 200 kronor år 2015, och 20 kronor knappt 1400 kronor år 2015. I Sverige kunde man 1895 köpa 100 cigarrer för 1 krona, ett par yllekalsonger kostade hela 3:25.

¹²⁰ Regntiden varar från november till mars.

¹²¹ "Caffercorn", dvs kaffer Korn, är ett annat namn på durra.

¹²² 100 kronor år 1895 motsvarar cirka 6800 kronor år 2015.

¹²³ Chartered Company är British South Africa Company (BSAC), grundat i syfte att exploatera guld och andra mineraltillgångar i södra Afrika. Cecil Rhodes (1853-1902) var en av de drivande grundarna

¹²⁴ Viktors äldre bror Richard Theodor Klingberg (1854-1907) som 1885 emigrerade till Sheffield där han var representant för svenska järn- och ståltillverkare och exportörer. Resebeskrivningen som Viktor nämner i brevet är troligtvis den han skickade sin bror 20/7 1894.

¹²⁵ Sigrid Klingberg (1868-1914) och Marie-Louise "Missen" (1860-1928) är Viktor yngre systrar. Sigrid gifte sig 20/6 1878 med brukspatron Erik Harald Nordlander (1853-1920) på Hagge bruk utanför Smedjebacken och bodde där till sin död. Marie-Louise gifte sig 12/4 1882 med ingenjören Alvar Müntzing (1848-1917) som arbetade i pappersindustrin och bland

D.S.

annat uppfann det s.k. kraftpappret. De bodde i Munksjö till 1896, sedan i Timsfors (Markaryd) 1897-1902, och från 1902 i Stockholm.

14. Viktor Klingberg till sin pappa Erland Theodor Klingberg

10/8 1895 (Gweru, nuv. Zimbabwe)

Gwelo, Matabeleland Gold Fields, South Africa¹²⁶

10 Aug. 1895

*Ankom 9 Sept.*¹²⁷

Goda Pappa!

Bref af den 2 Juli bekom jag i Måndags d.v.s. 8 Aug. Posten här kommer och går samma dag och detta bref kommer att gå härifrån nästa måndag d.v.s. 12 Aug.¹²⁸ Posten från Europa går öfver Mafeking och derifrån till Buluwayo.¹²⁹ Det dröjer nog inte länge innan det blir jernväg hit både från Beira och Mafeking.¹³⁰ Om ett à 2 år lära båda linierna skola vara färdiga för trafik

Här byggs mycket för närvarande och det ena stenhuset efter det andra visar sig och huts försvinna så småningom.¹³¹ Jag bor nu på lazarettet som ligger temligen högt och ett stycke från floden, som dock för närvarande till följd af brist på regn är så godt som uttorkad.¹³² Gwelo ligger högre öfver hafvet än Buluwayo och omkring 300 miles (Engelska) från Zambesi-floden.¹³³

Jag sände en fotografi från Gwelo till Richard.¹³⁴ Jag vet ej huruvida detsamma framkommit. Men jag förmodar i så fall att han sänder densamma hem. Dessa huts äro naturligtvis endast uppförda provisoriskt och komma att efterträdas af tegelhus.

¹²⁶ Gwelo är en stad i Zimbabwe, grundad 1894, och bytte namn till Gweru 1982. Gweru ligger i centrala nuvarande Zimbabwe.

¹²⁷ Denna anteckning är tillagd av pappan Erland Theodor.

¹²⁸ Av detta ser man att posten till Sverige verkar ta knappt en månad och posten till Gwelo dryga månaden.

¹²⁹ Mafeking (i nuvarande Sydafrika) grundades av brittiska legosoldater på 1880-talet och var huvudstad i Bechuanaland 1894-1965. Bulawayo grundades 1840 och togs över av briter 1893

¹³⁰ Beira ligger i nuvarande Mocambique och grundades 1891. Järnvägnätet inom södra Afrika byggdes ut omkring 1898 och järnvägen kom till Gweru 1902.

¹³¹ "Hut" betyder enkel bostad, ursprungligen hydda på engelska

¹³² Shanganifloden börjar vid Gweru och rinner igenom den västra delen av Zimbabwe. Zambesifloden har sina källor i nuvarande Zambia och rinner ut i Indiska Oceanen. Den är en gränslod mellan nuvarande Zimbabwe och Zambia.

¹³³ Zambesifloden har sina källor i nuvarande Zambia och rinner ut i Indiska Oceanen. Den är en gränslod mellan nuvarande Zimbabwe och Zambia.

¹³⁴ Viktors äldre bror Richard Theodor Klingberg (1854-1907) som 1885 emigrerade till Sheffield där han var representant för svenska järn- och ståltillverkare och exportörer.

En del properties där har nu blifvit floated, det stora Willoughbys Syndicate vid Selukwe och ett annat här i närheten 300 000 £ och maskiner börja nog att komma upp så småningom från Beira och Johannesburg.¹³⁵

Här befaras nu oroligheter från Khamas Country.¹³⁶ En del af landet står under Brittiskt protektorat och det är Chartered Companis mening att införliva detsamma under deras styrelse.¹³⁷ Utrustning af frivilliga pågår samt utdelning af gevär och 250 hästar äro på väg till Buluwayo. Det är icke omöjligt att det blir en expedition dit i September eller Oktober.

Det finns en bok här om Syd Africa skriven af upptäcksresande C. Selous.¹³⁸ Den innehåller allting om Matabele och Matabelelandet samt är särdeles intressant att läsa samt försedd med plancher och karta. Den är visserligen på Engelska men måhända den finns i Svensk öfversättning. Boken heter "Travels and Adventures in South-Africa by C. Selous". Den beskriver landets utveckling och hans resor här och både Buluwayo och Gwelo omnämnas jemte infödingarnas seder och bruk både här och vid Zambesi. Det vore skäl att köpa den om den kan fås i Upsala.¹³⁹ Det är en temligen stor bok på omkring 500 sidor.

Svensken Andersson har också varit här i dessa trakter. Han har visst skrivit en bok om sjön Ngami och Okavango-floden.¹⁴⁰

Rosendahl är Professor nu efter Lund jag såg i Pappas bref.¹⁴¹ Jag har skrivit ett bref till honom adresserat till Carolinska Institutet och som jag förmodar han bör ha fått nu.¹⁴²

Angående Tobak så växer den nog här och är af utmärkt beskaffenhet om den kan fås ren, men ingen bryr sig om ännu att odla den och all Tobak som användes här hitföres från Transvaal.¹⁴³ Den säljes mestadels i stora rullar eller också finskuren men äfven Tobak i kakform från Amerika rökes allmänt. Engelsmännen här såväl som i Europa röka mest pipa och endast undantagsvis cigarr. Matabelerne odla Tobak som de ibland komma

¹³⁵ Selukwe, numer Shurugwi; är en stad i södra Zimbabwe, grundad 1899 på platsen för guldgruvan på Selukwe gguldgruvfält som anlades på tidigt 1890-tal.

¹³⁶ Khama III (1837-1823) var kung över en del av Bechuanaland som 1885-1966 stod under brittiskt protektorat. Mafeking var huvudstad. Chartered Company ville ta över administrationen. Khama III reste då till England för att få förbli under engelska regeringens styrelse.

¹³⁷ Chartered Company är British South Africa Company (BSAC), grundat i syfte att exploatera guld och andra mineraltillgångar i södra Afrika. Cecil Rhodes (1853-1902) var en av de drivande grundarna.

¹³⁸ Frederick Courtney Selous (1851-1917) var en jägare och upptäcksresande berömd för sina resor i södra Afrika på 1870- och 80-talen. Hans bok *Travels and Adventures in South-Africa* (1893) verkar inte vara översatt till svenska.

¹³⁹ Viktors föräldrar bor i Uppsala sedan 1886.

¹⁴⁰ Karl Johan Andersson (1827-67) svensk jägare och upptäcksresande. *Lake Ngami, or Explorations and Discoveries in the Wilds of Southern Africa* (1856), *The Okavango River, a Narrative of Travel, Exploration and Adventure* (1861). Ngamisjön och Okovangofloden ligger i Botswana.

¹⁴¹ Henrik Victor Rosendahl (1855-1918), medicine kandidat 1886, året efter Viktor, och sedan läkare, farmakolog och botaniker. Extra ordinarie professor i farmakologi vid Uppsala Universitet 1895-96.

¹⁴² Karolinska Institutet är ett statligt medicinskt universitet i Stockholm grundat 1810.

¹⁴³ Tobak odlades redan på 1600-talet med de första anläggande holländarena. Idag är Zimbabwe en av världens största producenter av tobak. Transvaal, numer en del av nordöstra Sydafrika, var ett självständigt land, styrt av boer.

och vilja sälja men den har en obehaglig bismak alldenstund de blanda upp den med kodynga för att få den fastare och kunna forma den till kulor.

Angående öfvriga växter så tror jag nog allting kan växa här, men nästan inga sysselsätter sig med åkerbruk och farmer härkring äro få då alla endast snoka efter guld.¹⁴⁴ Ett par grönsakstäppor finnas nere vid floden och de bära sig utmärkt och nästan alla sorts grönsaker kan fås derifrån. De odlas och skötas af Coolis (Indier) som bättre kunna handhafva dylikt arbete än Europeer och bättre stå emot arbete i solen.¹⁴⁵ Hvete har blivit odlat vid Buluwayo och har visat sig trifvas utmärkt.

Här har nu inte kommit något regn på flere månader och inte en molntapp finnes på himmelen denna tid af året, men när regn kommer så kommer det dugtigt.¹⁴⁶ I November och December regnar det nästan hvarje dag. Någon skymning finnes här ej utan det blir tvärt mörkt omkring kl. 6 och så är det hela året om.¹⁴⁷

Ja nu har jag just ingenting mer att skriva denna gång.

Helsningar till Mamma och hemmavarande.

Tillgifvne sonen

Viktor

¹⁴⁴ "farm" är engelska för bondgård.

¹⁴⁵ "Cooli" användes under 1800- och tidigt 1900-tal som beteckning på arbetare från Indien.

¹⁴⁶ Regnperioden är november till mars.

¹⁴⁷ Solen går ner strax före kl 18.00 i augusti i Gweru; under året varierar tiden mellan 17.30 och 18.45.

15. Viktor Klingberg till sin pappa Erland Theodor Klingberg

23/8 1895 (Gweru, nuv. Zimbabwe)

Gwelo, Matabeleland, South Africa

23 Aug 95

Goda Pappa!

Sedan jag afsände mitt senaste bref den 12te dennes har jag erhållit ett bref från Mamma som jag nu går att besvara. Något vidare har ej här inifräffat som kan vara af intresse att medddela. Jag var för en tid sedan (i förra veckan) till Selukwe som ligger omkring 27 Engelska mil from här.¹⁴⁸ Selukwe ligger rätt vackert mellan tvenne höjder i en Afrikansk löfskog. Trakten derikring är temligen kuperad backe upp och backe ned med djupa dalsäkningar och yppig vegetation öfverallt.

Hotellet der jag tog in innehades af två Svenska bröder Areskough från Skåne och slägt till professor Areskough.¹⁴⁹ De har varit här i Afrika en lång tid och ha inte varit i Sverige på 11 år.

Selukwe är ett rätt stort samhälle och tillväxer hastigt tack vare de rika guldfyndigheterna derikring bland hvilka Willoughby Syndicate är det förnämsta och bland de första som bildades här i Matabelelandet.¹⁵⁰ För öfrigt finns det här i närheten Bonsor och Dunravens reef båda synnerligen rika.¹⁵¹ Gamla arbetstäder finnas äfven der som ock flerstädes på vägen dit som jag såg.

I Selukwe finnes Postkontor, 2ne Hotel, Sweitzeri och Billiard samt dessutom en massa bostäder för tjänstemän och enskilda.¹⁵² Jag såg rätt vackra XXXX af quartz-guld, som voro tagna där i närheten. En del maskiner ha nog kommit upp, men de flesta ha dock inte anlänt ännu.

Här kommer nu i nästa vecka att bli försäljning af stands (tomter). De bäst belägna komma nog att betinga 100 à 200 £ men äfven för 70 à 80 £ kunna temligen centralt belägna erhållas. Här finnes ingen kyrka ännu men prest har anlänt och gudstjensterna hållas i Court-house (Tings-huset).

Jag skref i mitt förra bref angående befarade oroligheter från Khamas Country.¹⁵³ Landet står under Britiskt protectorat men det är Chartered Companys afsigt att införlifva detsamma med dess öfriga härvarande

¹⁴⁸ Selukwe, numer Shurugwi; är en stad i södra Zimbabwe, grundad 1899 på platsen för guldgruvan på Selukwe guldgruvfält som anlades på tidigt 1890-tal. "from": det smyger sig in litet engelska i Viktors svenska ibland.

¹⁴⁹ Fredrik Wilhelm Christian Areschough (1830-1908) botaniker och professor i Lund. Kan också vara Johan Erhard Areschough (1811-87) professor i botanik i Uppsala. Vilka bröderna Viktor nämner är okänt.

¹⁵⁰ Willoughbys Syndicate var det gruvföretag som John Christopher Willoughby (1859-1918) grundade.

¹⁵¹ South Bonsor och Dunraven Mine är gruvor utanför Gweru.

¹⁵² Selukwe, numer Shurugwi, ligger 32 km söder om Gweru. Gruvan är känd för sina guld- och kromfyndigheter. Ett "schweitzeri" var i Sverige på 1800-talet ett slag kafé med alkoholserving.

områden.¹⁵⁴ Jag vet ej ännu huru saken kommer att aflöpa, men Khama har gått öfver till England i och för underhandlingar härom. Khama är negerkung, men landet är temligen civiliserat och befolkningen står på en jemnförelsevis hög bildningsgrad. Emellertid pågår rekrytering af frivillige och utdelning af vapen. Bechuanaland gräns polis utgör en styrka af 500 man i Companys tjenst beridna och försedda med gevär och kommer dertill 1 à 2000 frivillige så torde styrkan blifva tillräcklig i händelse af förvecklingar. Khamas Country är nog inte något guld-land men landet lämpar sig väl för boskapsskötsel och för farmare.¹⁵⁵ Till följd af brist på vatten under den torra årstiden, kan nog ingen expedition komma dit annat än under regntiden.

Här har inte kommit en droppe regn på flere månader, men då regn kommer blir det hastigt grönt och vackert på 1 à 2 dagar.¹⁵⁶ Förra årets regnperiod var ganska knapp och det tros att det detta år skall komma mer regn. Hemma börjar nu hösten, men här börjar då våren.

Helsningar till Mamma och hemmavarande

från tillgifvne sonen

Viktor

¹⁵³ Khama III (1837-1823) var kung över en del av Bechuanaland som 1885-1966 stod under brittiskt protektorat. Mafeking var huvudstad. Chartered Company ville ta över administrationen. Khama III reste då till England för att få förbli under engelska regeringens styrelse.

¹⁵⁴ Chartered Company är British South Africa Company (BSAC), grundat i syfte att exploatera guld och andra mineraltillgångar i södra Afrika. Cecil Rhodes (1853-1902) var en av de drivande grundarna.

¹⁵⁵ Bechuanaland var ett brittiskkontrollerat område. Den norra delen kallades för The Bechuanaland Protectorate mellan 1885 och 1966, då det blev det självständiga Botswana. Den södra delen utgjorde en brittisk koloni och införlivades 1895 i Kapkolonin och ingår idag i Sydafrika.

¹⁵⁶ Regntiden varar november till mars.

16. Viktor Klingberg till sin pappa Erland Theodor Klingberg

29/9 1895 (Gweru, nuv. Zimbabwe)

Gwelo, Livingstone Avenue, Matabeleland Gold Fields South Africa

29 September 1895

*Ankom d. 6 November*¹⁵⁷

Goda Pappa!

Senaste bref af den 23 Augusti har jag i dag bekommit. Posten kommer nu och går 2ne gånger i veckan med nya och bättre postvagnar. De gamla voro förfärligt klumpiga och tunga.

Här fortgår nu byggnads företag med ursinnig fart och det ena stenhuset reser sig efter det andra. Ett nytt lazarett skall byggas efter en mera storartad stil och särskildt byggnad för sjuksköterskor. Jag sände öfver till Richard ett exemplar af South Africa hvari fans en afbildning af det nya Hospitalet i Bulawayo, Matabeleland.¹⁵⁸ Memorial Hospital, en storartad byggnad som uppförts till minne af de i kriget fallne och hvartill grundplåten lemnats af Cecil Rhodes, en af Afrikas mångmillionärer och förste styresman för Charter Company.¹⁵⁹

Jag har läst en bok som heter "Downfall of Lobengula, the history, cause and effect of Matabele war".¹⁶⁰ Den är skriven på Engelska men kan nog fås i Sverige. Den innehåller porträtt af Charter Cnjs styresmän, Cecil Rhodes, Doktor Jameson m.fl. samt planscher och kartor öfver kriget.¹⁶¹ Dessutom porträtt af major Allen Wilson och hans 30 följeslagare som blefvo omringade af Matabelerne vid Shangani River 4 Dec. 1893 och der de försvarade sig i flere timmar men ammunitionen tog slut och alla blefvo dödade.¹⁶² De voro alla unga och många af hög börd söner till Lordar och Generaler i England. Till minne af desse har hopsamlats en anseelig

¹⁵⁷ Notering av Erland Theodor Klingberg

¹⁵⁸ Memorial Hospital i Bulawayo, se Bild 2.

¹⁵⁹ Det första Matabelekriget ägde rum 1893 och utkämpades mellan Storbritannien och Matabelefolket. Cecil Rhodes (1853-1902) var en brittisk affärsman, gruvmagnat och kolonialpolitiker och Kapkoloniens premiärminister 1890-96. Han ville skapa ett brittiskt territorium från Kairo till Kap. Han grundade British South Africa Company 1889 (Chartered Company).

¹⁶⁰ W. A. Will och L.T. Collingridge *The Downfall of Lobengula: the History, Cause and Effect of the Matabele War* (1894). Den verkar inte vara översatt till svenska. Lobengula (1845-94) var Ndebelefolkets (matabelernas) sista kung.

¹⁶¹ Sir Leander Starr Jameson (1853-1917) läkare, politiker och sedan 1893 förvaltare (administrator) över Matabeleland.

¹⁶² Allen Wilson (1853-1893) var en brittisk officer mest känd för Shanganipatrullen i första Matabelekriget 1893. Wilson och hans 34 män dödades av Matabelekrigare vid Shanganifloden. Denna händelse har sedan dess omgärdats av stort intresse, viss mytbildning och idag en stor turism. Memorial Hospital i Bulawayo byggdes till deras minne. Se Bild 3.

fond för hvilken byggts det ofvan nämnda Memorial Hospital i Buluwayo. De dödas kvarlevor fördes till Matabelelandet och begravdes vid tempelruinerna vid Zimbabwe och en minneste är upprest deröfver.¹⁶³

Vid Zimbabwe har man funnit spåren af en uråldrig kultur från 1 000 tals år tillbaka och som mycket sysselsatt Historie och fornforskare, men har ej ännu på något tillfredställande sätt kunnat förklarats.¹⁶⁴

Jag känner flere af dem som deltog i kriget bland hvilka äfven befunno sig några Skandinaver.

Angående tidningsuppsaten som Pappa tillsände mig, så tyckes tidningen "Economist" hvarur den var hemstad beklaga sig öfver att aktierna i Syd-Afrikanska företag äro i stigande.¹⁶⁵ Hvad särskilt Witwatersrand (Johannesburg) beträffar så har guldutgången der många gånger blifvit af fackmän undersökt. De guldförande lagren hafva en utsträckning i längd och bredd ungefär 1 svensk mil och lagrens mäktighet på djupet har blifvit undersökt medelst diamanthoppning och hade i allmänhet befunnits mera djupgående än att de med nuvarande hjälpmedel kunna tillgodoses.¹⁶⁶ Också tilltager guldproduktionen vid Witwatersrand år från år månad från månad och inom kort anses Johannesburg komma att visa en utförsel af guld lika stor med alla andra länder tillsammans. Ej under då att aktierna äro i stigande.¹⁶⁷ De Beers Diamantbolag känner jag ej till, men Barnato är en af Syd-Afrikas mångmillionärer, som vunnit sin förmögenhet på handel med diamanter i Kimberley.¹⁶⁸ Han har gjort sig känd som en stor finansier och hans namn har nog dragit många med sig. Att Charters aktier stigit är ej heller att undra på 40,000 claims äro utpiggade och registrerade.¹⁶⁹ Companiet skall ha ungefär 1/3 af allt guld som produceras i landet.

Jag insände för en tid sedan en uppsats till Nya Dagbl. Allehanda angående Rhodesia.¹⁷⁰ Jag undrar huruvida den kommit fram.

Angående penningar så skall jag söka insända något i nästa månad. Jag har köpt en del shares i Gwelo-Selukwe Syndicate samt egen tomt här samt en del aktier i Gwelo Stands Syndicate der jag är en af direktörerna.¹⁷¹

¹⁶³ Patrullens medlemmar begravdes 14 augusti 1893 i ruinerna av den stora stad som kallas Stora Zimbabwe. 1904 restes ett minnesmärke i Matopobergen.

¹⁶⁴ Stora Zimbabwe var huvudstaden i kungadömet Zimbabwe, som grundades på 300-talet. Stenbyggnaderna byggdes från 1000-talet och framåt och det kan ha bott upp emot 18 000 människor där. Omkring 1450 övergavs staden som föll i ruiner. Ruinerna återupptäcktes 1867. Inte förrän på 1920-talet kom forskare fram till någon rimlig teori om stadens ursprung.

¹⁶⁵ The Economist är en brittisk tidskrift grundad 1846 med inriktning på internationell politik och ekonomi.

¹⁶⁶ Witwatersrand är en mycket mineralrik bergs i Sydafrika, med framförallt enorma guldfyndigheter. Guldfyndigheterna hittades 1886, varefter staden Johannesburg anlades där.

¹⁶⁷ Efter en ekonomisk kris 1890 tog produktionen ny fart.

¹⁶⁸ De Beers, ett företag som utviner och handlar med diamanter; grundades 1888 av Cecil Rhodes (1853-1902). Barney Barnato (1851-97) var en brittisk diamanthandlare som såg sig som rival till Cecil Rhodes. Kimberley är en stad i norra kapprovinsen i Sydafrika som grundades 1873 och är känd för sina stora diamanthandigheter.

¹⁶⁹ "claim" betyder inmutning, "utpiggad" hänför till det faktum att man slog ner pinnar i marken för att markera sin inmutning.

¹⁷⁰ Nya Dagliga Allehanda var en konservativ dagstidning som utgavs i Stockholm 1859-1944. Rhodesia var British South Africa Companys område i södra Afrika, uppkallat efter Cecil Rhodes (1853-1902); Matabeleland var en av delarna. Det forna Rhodesia är idag Zambia och Zimbabwe.

¹⁷¹ "Stands" betyder tomter, så här avses nog ett lokalt fastighetsbolag.

Syndikatet har till ändamål att uppköpa tomter här och summan fulltecknades på några timmar. I Buluwayo inköptes tomter för 70 à 80 £ och såldes efter 1 år för 2000 £.¹⁷² Så fort kommer det kanske inte att gå här men tomtvärdena komma dock alldeles gifvet att stiga. Angående lånet i Örebro så kanske det vore bra att ha det omsatt på 2 à 3 år ifall det går. Det är ju god tid ännu till 1 Dec 96.

Här är i dag regnväder, det första som kommit på flere månader men regntiden börjar nog inte på allvar förr än i November.

Helsningar till Mamma och hemmavarande

tillgifvne sonen

Viktor

¹⁷² £70 respektive £ 80 motsvarade 1895 cirka 1260 respektive 1440 kronor, vilket motsvarar cirka 86 000 och 98 000 kronor år 2015.

17. Viktor Klingberg till sin pappa Erland Theodor Klingberg

8/11 1895 (Iron Mine Hill, Matabeleland, nuv. Zimbabwe)

Iron Mine Hill, Matabeleland¹⁷³

8 Nov. 1895

(ankom 3 Jan. 96)¹⁷⁴

Goda Pappa!

Jag är för närvarande här i Iron Mine Hill omkring 60 mil från Gwelo och är beordrad att medfölja police trupperna till Khamas Country.¹⁷⁵ All mounted police (beriden polis) från hela landet är utkommenderad och den ena ryttareskaran efter den andra komma nedtågande och äfven alla Maxim-Nordenfeldts kulsprutor ha blifvit medtagna.¹⁷⁶ Angående öfriga krigsplaner och operationer vet ännu ingen huru det kommer att bli. Khama är i England och jag förmodar det beror väl mycket på hur saken der blir rangerad.

Det finns nu ingen polis i landet och polisstationerna stå öde tillsvidare. En del native police (infödda poliser) finnas kvar men de äro ej så mycket att lita på då de nyligen tycks ha lefvat rövare sjelfva och bränt ner en del kraaler i Selukwe.¹⁷⁷ Jag hoppas komma tillbaks till Gwelo i nästa månad. Ett nytt lazarett med 20 sängar är för närvarande under byggnad och antages blifva färdigt i slutet af januari.

Angående penningar så skall jag söka sända in då jag kommer till Gwelo. Jag har flere hundra Pounds utestående men det går trögt att få in dem då många inte har några penningar förrän de fått sälja sina claims.¹⁷⁸ Jag har 70£ att fodra på ett håll och 40 £ på ett annat etc, etc. De ha bedt att få vänta och dermed få man låta sig nöja och lagsökning skadar mer än det gagnar.

En ny häst har jag fått lof att köpa för mina egna pengar då den första som jag fick har dött. Han släpptes ut från stallet i Selukwe men kom ej till rätta oaktat flere negrer sändes ut att leta reda på honom. Jag väntade i 2 dagar i Selukwe men måste resa tillbaks med postvagnen. Detta var i September och hästen har sedan strövat

¹⁷³ Iron Mine Hill ligger i nuvarande Zimbabwe.

¹⁷⁴ Denna anteckning är tillagd av Erland Theodor Klingberg

¹⁷⁵ Khama III (1837-1823) var kung över en del av Bechuanaland som 1885-1966 stod under brittiskt protektorat. Mafeking var huvudstad. Chartered Company ville ta över administrationen. Khama III reste då till England för att få förbli under engelska regeringens styrelse.

¹⁷⁶ Maximkulsprutan uppfanns 1883 och är det vapen som främst förknippas med Storbritanniens koloniala framgångar i södra Afrika. Britterna använde vapnet för första gången i första Matabelekriget 1893. Nordenfeldtkulsprutan var en svensk uppfinning från 1873. Kulsprutan utklassades senare av Maximkulsprutan.

¹⁷⁷ En kraal är en inhägnad i anslutning till bebyggelse, men används här nog i betydelsen by,

¹⁷⁸ £1 är värt 18 svenska kronor 1895, vilket motsvarar drygt 1200 kronor år 2015. "claim" betyder inmutning.

omkring på fält och i skogarne under en hel månads tid. Märkvärdigt nog hade han lyckats undgå lejonerna men då han slutligen till varatogs var han så eländig och sjuk så att han dog på vägen.

På vägen till Selukwe ha de sett flere lejon och en person från Gwelo såg 3 st. midt i vägen och på ljusa dagen. Han sade att de jagade honom öfver fälten 2 mil så att han höll på att falla af hästen.

Här är nu regn perioden och väldiga skurar ha kommit så att vägarne nog äro ganska besvärliga.¹⁷⁹

Helsningar till hemmavarande

Från tillgifvne sonen

Victor¹⁸⁰

P.S. Angående Örebrolånet så är det ju troligt att jag kan inbetala det före förfallotiden nästa år, men det skulle vara tryggare om det kunde omsättas på 2 à 3 år eller så. De behöfva ju inte veta att jag är i Africa. Mina tomter här hoppas jag få bra betaldt för då jernvägen stryker fram här.¹⁸¹

D.S.

¹⁷⁹ Regnperioden varar från november till mars.

¹⁸⁰ Viktor har tydligen lagt sig till med den engelska stavningen av sitt namn

¹⁸¹ Järnvägnätet inom södra Afrika byggdes ut omkring 1898 och järnvägen kom till Gweru 1902.

18. Viktor Klingberg till sin pappa Erland Theodor Klingberg

29/12 1895 (Gweru, nuv. Zimbabwe)

Gwelo, Matabeleland, South Africa

29 Dec. 1895

*Ankom 13 feb*¹⁸²

Goda Pappa!

Bref af den 22 Nov. har jag idag bekommit. Julen här har förflutit i lugn. I Khamas Country är lugnt, men polisen är fortfarande kvar der.¹⁸³ Det politiska tillståndet i Syd-Africa såväl för Chartered Cni som för republiken Transvaal är för närvarande mycket osäkert och epokgörande händelse komma i dagarna att inträffa.¹⁸⁴ Det senaste telegrammet hit igår från Buluwayo lyder: "Krig mellan Boer och Engelsmän. Engelsmännen slagna vid Krugersdorp utanför Johannesburg. 80 Engelsmän dödade, men endast 2 Boer. 600 Engelsmän tillfångatagne. Kanoner, maxims och ammunition tagna af Boerne. Doktor Jamesson (Charter Cni Administrator) afförd som fånge till Pretoria."¹⁸⁵ Det kan ju synas dåraktigt att med några hundra män söka eröfra Transvaal. Staden Johannesburg har dock 70,000 innevånare nästan uteslutande Engelsmän, men ingen rörde ett finger till hjälp.¹⁸⁶ Boerne skjuta väl och äro nog inte så goda att tas med. Hvad som nu komma att ske är osäkert. I Cape-Colony pågår värfning af frivillige, men jag tror att en ganska anseelig styrka behöfves.¹⁸⁷ Det är väl osäkert om detta bref kommer fram, då postvagnarne till Johannesburg numera ej komma fram. Men linien till Mafeking lär vara klar ännu.¹⁸⁸

¹⁸² Anteckning tillagd av Erland Theodor Klingberg.

¹⁸³ Khama III (1837-1823) var kung över en del av Bechuanaland som 1885-1966 stod under brittiskt protektorat. Mafeking var huvudstad. Chartered Company ville ta över administrationen. Khama III reste då till England för att få förbli under engelska regeringens styrelse.

¹⁸⁴ Chartered Company är British South Africa Company (BSAC), grundat i syfte att exploatera guld och andra mineraltillgångar i södra Afrika. Cecil Rhodes (1853-1902) var en av de drivande grundarna. Transvaal (officiellt Sydafrikanska republiken) var en boerrepublik 1854-1902.

¹⁸⁵ Den s.k. Jamesonräden ägde rum 29 december 1895 - 2 januari 1896. Räden leddes av Sir Leander Starr Jameson (1853-1917) läkare, politiker och sedan 1893 förvaltare över Matabelelandet mot republiken Transvaal. Räden misslyckades emellertid och slogs ner vid Krugersdorp (gruvstad grundad 1887 i Sydafrika) av boerna, ättlingar till de holländska bönderna som kom till södra Afrika från 1600-talet, och Jameson fördes fången till Pretoria. Viktors brev är daterat den 29/12 1895 då räden tog sin början, men händelserna han berättar äger rum fram till 2 januari 1896.

¹⁸⁶ Själva Johannesburg tillkom 1886 under guldrushen och är idag en mångmiljonstad.

¹⁸⁷ Cape Colony (Kapkolonin) var en brittisk koloni i nuvarande Sydafrika från 1795.

¹⁸⁸ Mafeking (i nuvarande Sydafrika) grundades av brittiska legosoldater på 1880-talet och var huvudstad i Bechuanaland 1894-1965. Viktor brev kom ju fram efter drygt en månad.

Angående pengar har jag som jag nämnde flere hundra £ utestående fordringar och har väntat in hela hösten. Lär XXXX få in en del i nästa månad, men har att sända ränta till Lindstedt och Petri.¹⁸⁹ Angående Örebrolånet så vore det nog bra om det på något sätt kunde omsättas på 2 à 3 år. Jag antager att jag kommer att få allting fritt på lazarettet då det blir färdigt i mars. Det gör nog omkring 15£ i månaden det.¹⁹⁰ Men å andra sidan har här slagit sig ned en läkare med ett helt Apotek och 3 hästar och till Selukwe har en kommit med aflöning af Willoughbys Syndicate.¹⁹¹ Det minskar förstås praktiken, men befolkningen växer dock ganska hastigt till här. De pengar jag har insatt i Gwelo tomtbolag stiga hastigt. Aktierna kosta ursprungligen 1 £ och en vecka efteråt 1 £ och 5 sh.¹⁹² Huru mycket de nu gälla vet jag ej, men ej ha de sjunkit. Tomter gälla mycket pengar här i Afrika. Vid Commisioner Street i Johannesburg har en tomt nyligen sålts för 10,000 £ eller 180,000 kronor för bara tomten.¹⁹³

De tidningar Pappa afsände från Upsala 15 Nov. har jag ej bekommit men väl brefvet af den 22 med vy från Upsala. Det vore intressant att få dessa tidningar. Några vidare nyheter härifrån har jag ej att meddela denna gång. Här är allting nu i präktig grönska efter regnskurarne. Regn komma det nu nästan hvarje dag.

Många helsningar till Mamma och hemmavarande.

Tillgifne sonen

Victor

Ett stycke Afrikanskt grus medföljer.

¹⁸⁹ Adolf Fredrik Lindstedt (1847-1915) läkare i Uppland. John Petree (1830-1912) godsägare på Bollstanäs vid Upplands Väsby.

¹⁹⁰ £15 motsvarar cirka 270 kronor år 1895, vilket motsvarar cirka 18 000 kronor år 2015.

¹⁹¹ Willoughbys Syndicate var det gruvföretag som John Christopher Willoughby (1859-1918) grundade.

¹⁹² £ 1 motsvarade cirka 18 kronor år 1895 och drygt 1200 kronor år 2015. £ 1 och 5 sh = £ 1.25, lika med cirka 23 kronor år 1895 och cirka 1500 kronor år 2015.

¹⁹³ Se Bild 4.

19. Viktor Klingberg till sin pappa Erland Theodor Klingberg

10/3 1896 (Gweru, nuv. Zimbabwe)

Gwelo, Matabeleland, South Africa

10 March 1896

Goda Pappa!

Bref af den 13 January har jag bekommit. Jag var icke med i Transvaal som väl var. Ingen visste hvad som var meningen med expeditionen förr än gränsen till Transvaal passerats då underrättelse gafs att det gälde Johannesburg och att trupper från Cape-Colony skulle tillstöta.¹⁹⁴ Dessa hördes dock ej af utan blefvo allesammans tillfångatagna. Jag var ej med truppen längre än till gränsen der de förenades med Bechuana land border-police, som ha egen läkare.¹⁹⁵

Det är en ny Administrator i Jamesons ställe nemligen Lord Grey.¹⁹⁶ En t.f. administrator har varit under tiden och är bosatt i Salisbury.¹⁹⁷ Rhodes kommer upp hit i nästa månad och tänker använda sina pengar till att utveckla landets ofantliga resurser.¹⁹⁸ Han kommer att bosätta sig i Bulawayo.¹⁹⁹ Jernvägar från Beira tänker han först ta ihop med. Chartered Company har tecknat 900 000 £ i den.²⁰⁰ Episoden i Transvaal har ej något

¹⁹⁴ Den s.k. Jamesonräden ägde rum 29 december 1895 - 2 januari 1896. Räden leddes av Sir Leander Starr Jameson (1853-1917) läkare, politiker och sedan 1893 förvaltare över Matabelelandet mot republiken Transvaal. Räden misslyckades emellertid och slogs ner vid Krugerdorp (gruvstad grundad 1887 i Sydafrika) av boerna, ättlingar till de holländska bönderna som kom till södra Afrika på 1600-talet, och Jameson fördes fången till Pretoria. Republiken Transvaal var ett annat namn för Sydafrikanska republiken 1854-1902. Cape Colony var en brittisk koloni i nuvarande Sydafrika från 1795.

¹⁹⁵ Med gränsen avser Viktor tydligen gränsen mellan Matabeleland och Bechuanaland; Jamesons styrka tog vägen genom Bechuanaland till Transvaal. Bechuanaland var ett brittiskt protektorat mellan 1885 och 1966, då det blev det självständiga Botswana.

¹⁹⁶ Albert Henry George Grey, 4th Earl Grey (1851-1917) brittisk adelsman och politiker. Han ersatt Sir Leander Starr Jameson som administratör 1896-97 över södra Rhodesia sedan Jameson misslyckats med Jamesonräden.

¹⁹⁷ Salisbury, numera Harare, grundades 1890 och är huvudstad i Zimbabwe.

¹⁹⁸ Cecil Rhodes (1853-1902) var en brittisk affärsman, gruvmagnat och kolonialpolitiker och Kapkoloniens premiärminister 1890-96. Han ville skapa ett brittiskt territorium från Kairo till Kap. Han grundade 1889 British South Africa Company (Chartered Company).

¹⁹⁹ Bulawayo är Zimbabwes andra största stad och ligger i Matabeleland. 1894 tillhörde Bulawayo det brittiska South Africa Company efter Matabelekriget året innan.

²⁰⁰ Beira ligger i nuvarande Mocambique och grundades 1891. Cecil Rhodes drömde om ett järnvägsnät från Kairo till Kap. Chartered Company är British South Africa Company (BSAC), grundat i syfte att exploatera guld och andra mineraltillgångar i södra Afrika. Cecil Rhodes (1853-1902) var en av de drivande grundarna. £ 900 000 motsvarar drygt 16 miljoner kronor 1896 och motsvarar drygt en miljard kronor 2015.

inflytande här men på Chartered Cni. Aktierna sjönko under kriget hastigt till 1£ men ha sedan oavbrutet stigit och äro nu uppe i 6 à 7£.²⁰¹

Lazarettet (det nya) är nu färdigt här men möbler och utrustning saknas ännu. De äro på väg hit men ha liksom alla vagnar blifvit stoppade på vägen. Mjeltbrand ha nemligen utbrutit bland boskapen och alla oxvagnar stoppas af polis.²⁰² Fortfar detta länge så blir här brist på åtskilliga förnödenheter. Majs bland annat måste hitföras från Transvaal och kostar här omkring 4£ säcken.²⁰³ Landet kan dock producera milliontals tunnor men inga ha slagit på jordbruk och infödingarna äro för lata. Smör och grädde kan ej fås här och äfven mjölk är svårt att få, men ändock finnas otaliga boskapshjordar, som ha bete hela året om. Regntiden är nu öfver här i det närmaste och här står nu allting i präktig grönska.²⁰⁴

Från Richard hade jag bref häromdagen. Carl hade varit der under julen.²⁰⁵ Hans affär lär visst gå bra nu.

Jag hade häromdagen bref från Johannesburg från en svensk läkare der som heter Lindblom.²⁰⁶ Han säger att dit rusar en sådan massa folk att hyror och förnödenheter stigit till orimliga priser.²⁰⁷ Han får betala 35 £ i månaden i hyra. Hästarnes föda kosta 10 £ i månaden. Reparation af vagnarne 4 £ i månaden, gaslysning 3 £ i månaden etc.²⁰⁸ Han har nog att göra och är en duktig läkare och tjenar nog pengar men utgifterna äro dryga och hälften af patienterna betala ej. En annan svensk läkare har nu slagit sig ned der, men patienterna vilja ej ha något att skaffa med honom säger han. Jag vet ej hans namn. I Johannesburg finnes nu omkring 100 läkare. Hvad alla dessa lefva af vet inte jag.

Mina saker som jag förde med mig från Sverige har jag haft ett fasligt besvär med. Först fick jag betala öfvervigt från Capstaden till Johannesburg 4 à 5 £.²⁰⁹ Sen har jag haft en del qvarliggande i Johannesburg hos Lindblom och fick dem upp hit häromdagen.²¹⁰ Frakten hit från Johannesburg kostar åter 4 £.²¹¹ En säck med mera kläder

²⁰¹ £ 1 motsvarar cirka 18 kronor 1896 och cirka 1200 år 2015. Motsvarande för £ 6 respektive £ 7 är cirka 100/125 kronor och i modern tid dryga 7000/8400 kronor.

²⁰² Mjältbrand är en bakteriesjukdom som kan drabba alla däggdjur. Sjukdomen kallas också anthrax; den har hos människor 20-97% dödlighet (beroende på form) om den inte behandlas. Det visade sig dock (se senare brev) att boskapen inte hade drabbats av mjältbrand utan boskapspest, som spreds sig i en stor epidemi över Afrika och drabbade södra Afrika hårt 1896-1897.

²⁰³ £ 4 motsvarar cirka 72 kronor 1896 och 4800 kronor år 2015.

²⁰⁴ Regntiden varar från november till mars.

²⁰⁵ Viktors yngre bror Carl Gustaf Klingberg (1863-1934) emigrerade 1883 till England och startade 1891 egen grosshandlarfirma i London.

²⁰⁶ Frans Peter Lindblom (1854-97 i Johannesburg) läkare i Sydafrika efter 1892.

²⁰⁷ Guld vid nuvarande Johannesburg hittades 1884; områdena kring Johannesburg var redan sedan århundraden befolkade av lokala folkgrupper. Guldrushen gjorde att Johannesburg 1896 med sina 100 000 innevånare var en av de snabbast växande städerna någonsin.

²⁰⁸ £ 1 motsvarar 18 kronor 1896 och cirka 1200 kronor år 2015.

²⁰⁹ Kapstaden är en sydafrikansk stad på Atlantkusten. Bosättningar fanns i området för över 10 000 år sedan. Staden grundades 1652 av holländska ostindiska kompaniet. Storbritannien hade sedan 1795 kontroll över staden.

²¹⁰ Viktor reste till Kapstaden från London mars 1894 där han verkar ha bott hos sin läkarkollega Lindblom, och vidare till Gweru i mars 1895. Han har nu varit två år i Afrika och ett år i Gweru.

har kommit bort och ena skinn kappsäcken måtte ha legat i vatten ty en del saker voro genom blötta och bland annat var hela mitt album en oigenkänlig smörja. Kläderna linne etc. kan jag dock icke ha någon nytta af här. Fracken har jag använt en gång på Danssoirée här i Gwelo. Ett tjugotal Damer funnos tillstädes. Herrar i frack omkring ett 10-tal, öfvriga i uniform eller också hvita kläder. Det finns omkring 10 familjer här och barnen hafva rest den långa vägen från Europa eller ner från Cape-Colony.²¹²

Angående affärerna huru är det med Örebrolånet. Kan det ej sättas om? Jag hade nog kunnat sända hem en 50 à 100 £ men har funnit det mera uträkning att sätta in dem i tomter här.²¹³ Då jag betalat tomten tänker jag hyra ut den till bostäder eller butiker. Men det tar förstås tid, staden växer så att min tomt som låg i utkanten kommer att ligga nästan i centrum. Jag har redan flere anbud att "placera" den. Jag såg i tidningen att en tomt sålts vid Commissioner Street i Johannesburg för 10 000 £.²¹⁴ Så mycket kan jag naturligtvis ej få för min men en 500 £ eller så om ett par år ifall jag vill sälja den.²¹⁵ En häst (min privata egendom) har dött och der strök 50 £. Det är svårt att hålla häst i detta land; de som genomgått hästsjukdomen få den ej mer. De kallas då saltade och betinga dubbla priser.

Ett i Sverige rart frimärke bifogas.

Helsningar till Mamma och hemma varande.

tillgifvne sonen

Victor

P.S. Jag skulle vilja ha tidningar, äfvenså "förteckning å Svenska läkare" för 96 (kostar 75 öre). D.S.²¹⁶

²¹¹ 1 £ motsvarar 18 kronor 1896 och cirka 1200 kronor år 2015.

²¹² Befolkningen år 2009 i Gweru var cirka 140 000.

²¹³ £ 50 à 100 motsvarar 900 à 1800 kronor år 1896 och cirka 60 000 à 120 000 kronor år 2015. Man skulle kunna misstänka att Viktor far inte mottog detta besked någon glädje då Viktor ju lämnade Sverige två år tidigare bl.a. på grund av alla sina lån som han inte såg att han kunde betala.

²¹⁴ Se föregående brev.

²¹⁵ Viktor hoppas då kunna få motsvarande cirka 600 000 (2015) för sin tomt.

²¹⁶ Det fanns 1896 flera olika matriklar över svenska läkare, dock ingen med det namn Viktor anger. 75 öre 1896 motsvarar cirka 50 kronor år 2015.

20. Viktor Klingberg till sin pappa Erland Theodor Klingberg

16/3 1896 (Gweru, nuv. Zimbabwe)

Gwelo, Matabeleland, South Africa

16 March 1896

Goda Pappa!

Jag sände för ett par dagar sedan ett bref på posten till Pappa. Här kom i dag ytterligare ett bref angående Örebrolånet. Jag medsänder nu revers, men det är kanske bäst att skicka den tryckta blanketten. Jag skall sända den så fort jag fått den. Denna kan ju duga i nödfall, men jag vill ej ha dem båda insända utan är bäst öfverkorsa den och sända den tillbaka då den andra anländt. God tid ännu.

Här blir väl hungersnöd om transportererna stoppas länge. En säck mjöl kostar 20 £ (360 kronor).²¹⁷

Hastel.

Tillgifvne sonen

Viktor

Helsningar

²¹⁷ £ 20, eller 360 kronor år 1896 motsvarar cirka 24 000 kronor år 2015. 1 kg mjöl år 2015 kostar drygt 10 kronor.

21. Viktor Klingberg till sin bror Richard Klingberg

12/5 1896 (Gweru, nuv. Zimbabwe)

Gwelo Laager²¹⁸

12 May 1871

1896?²¹⁹

Broder Richard!

All right here but Kaffrerna äro rundt omkring här.²²⁰ Skref ett bref den 17 March, men posten blef röfvad och utplundrad på vägen och alla postpåsarne uppskurna och kring strödda.

Detta bref afgår med en patrull till Shangani.²²¹ Rhodes är här. XXX omkring 18 mil från här i Lördags och Söndags. Wagnborg är bildad här. Alla stenhus nedrifna och alla huts brända. Rhodes kom 3 May med 250 man och ammunition från Salisbury. Blef anfallen på vägen af 2000 kaffrer men de fingo vika.

I morgon går en patrull till Shangani der kaffrerna samlat sig i massor. En annan patrull går till Selukwe der negrerna också massat sig vid Mudemas kraal. Alla hvita ha samlat sig här från omkring liggande distrikt, men många ha blifvit dödade eller saknas. Huru länge det här kommer att räcka vet man inte. Trupper och hästar komma upp från Cape-Town. Imperial-Government har sändt 500 män som äro på väg.

Allt sammans beror på Jameson som tog iväg hvarenda mounted police ned till Transvaal.

Skall skrifva utförligare nästa bref. Postgången blir nog klar om 1-2 veckor. En revers till Örebro-lånet skall sändas så fort posten går.

Helsningar från

din bror Victor

²¹⁸ En "laager" är en vagnborg, dvs en fortifikation byggd av vagnar (se nästa brev).

²¹⁹ Viktor har skrivit "1871", men någon annan (Richard? Erland Theodor?) har lagt till "1896?".

²²⁰ I mars 1896 gjorde Ndebelefolket uppror mot British South Africa Company. Jameson hade i december året innan tagit de flesta soldater och det mesta av ammunitionen för att besegra Transvaal och därmed lämnat större delen av Rhodesia utan försvar. Britterna skickade omedelbart soldater vilket kostade liv på bägge sidor. Kriget rasade till oktober 1897. Detta kallas för det Andra Matabelekriget. Kaffer är en nedsättande term för svarta i Sydafrika.

²²¹ Shangani är ett samhälle mellan Gweru och Bulawayo.

22. Viktor Klingberg till sin pappa Erland Theodor Klingberg

21/6 1896 (Gweru, nuv. Zimbabwe)

Gwelo, Matabeleland, South Africa

21 juni 1896

Goda Pappa!

Jag erhöill i går på en gång alla 4 brefven hemifrån. Posten har blifvit sänd på omväg till Beira från Bulawayo. Här är upproret i full gång.²²² Ett befästadt läger är bildadt här omkring Governements byggnaderna genom hopfästade af Baggage vagnar och uppförande af jordvallar omkring.²²³ I denna vagnborg ha vi nu varit instängda i 3 månader och ovisst är huru länge det kommer att räcka. För närvarande äro vi här omkring 300 män samt omkring 30 kvinnor och barn. Matabelerna ha öfverfallit och mördat en massa hvita prospectare och farmers i olika delar af landet.²²⁴ Man vet ej så noga huru många sammanräknadt ha blifvit mördade, men säkert flere hundra. Upproret tyckes vara väl planlagt ty mordandet började ungefär samtidigt öfver hela landet.²²⁵

I slutet af March kom order hit att sammankalla alla hvita häriskring till Gwelo. En del kommo hit, men många blefvo dödade på vägen. Folket från Selkwe kommo hit 29 Mars och då blef det tryggare här, men få gevär funnos och litet ammunition. Hade Matabelerna då gjort rush på Gwelo läger, så hade de nog lyckats och de hade förstås dödat hvarenda käft. Sista Mars hitkom Kapten Gibbs från Salisbury med 2 maxim-Nordenfelt kulsprutor och ammunition.²²⁶ Han hade rest natt och dag i ilmarscher från Salisbury (omkr. 200 mil). Rhodes kom hit med trupper och mera ammunition och trupper i Maj (3dje). Han är nu i Bulawayo för att söka rensa Matappo Hills från Kaffrer.²²⁷ Här är mycket att göra ännu innan landet blir lugnt igen. Flere tusen Kaffrer finnas häriskring och många hafva rejfelgevär.²²⁸

²²² I mars 1896 gjorde Ndebelefolket uppror mot British South Africa Company. Jameson hade i december året innan tagit de flesta soldater och det mesta av ammunitionen för att besegra Transvaal och därmed lämnat större delen av Rhodesia utan försvar. Britterna skickade omedelbart soldater vilket kostade liv på bägge sidor. Kriget rasade till oktober 1897. Detta kallas för det Andra Matabelekriget.

²²³ Detta kallades i förgående brev till brodern Richard för en "laager". I mars 1896 var alla resterande nybyggare samlade i fyra stycken "laager" i Gwelo, Bulawayo, Bellingwe och Mangwe.

²²⁴ "prospectare" är synonymt med guldgrävare och "farmers" är bönder.

²²⁵ Upproret började ca 24 mars 1896, och de närmaste dagarna verkar cirka 240 nybyggare ha mördats. Upprorsmännens plan tycks egentligen ha varit att börja med ett överraskningsanfall på Bulawayo, men tydligen kunde inte alla hålla sig. Bulawayo hann därför befästa sig, och blev belägrat men anfölls aldrig.

²²⁶ Maximkulsprutan uppfanns 1883 och är det vapen som främst förknippas med Storbritanniens koloniala framgångar i södra Afrika. Britterna använde vapnet för första gången i första Matabelekriget 1893. Nordenfeldtkulsprutan var en svensk uppfinning från 1873. Kulsprutan utklassades senare av Maximkulsprutan. Kapten Gibbs skulle kunna vara kapten J.H.C. Gibbs.

²²⁷ Cecil Rhodes (1853-1902) var en brittisk affärsman, gruvmagnat och kolonialpolitiker och Kapkoloniens premiärminister 1890-96. Han ville skapa ett brittiskt territorium från Kairo till Kap. Han grundade 1889 British South Africa Company

I går kom telegram hit att flere hundra hvita blifvit mördade i närheten af Salisbury bland annat en hel familj qvinnor och barn och alla gräsligt stympade. Detta är nog ett dåligt tecken då det visar sig att äfven Mashonalandet är med i resningen.²²⁹

Detta blir nog dåliga tider för Charter Company nu i den närmaste framtiden. Transvaalaffären kostad 1 ½ million Pounds och att nu aflöna och föda alla här och i Buluwayo kostar förstås pengar minst 1 million Sterling kanske mera i fall det varar länge.²³⁰ Huru proviant skall komma hit är en fråga. Mjölsäcken är nu uppe i 20 £ Sterling.²³¹ Kött är äfven knappt nu sedan Rindepest (Boskapssjukdom) har härjat just före resningen.²³² Flere tusen oxar ha dödt endast härkring. Före resningen blef order att alla sjuka kreatur skulle nedskjutas för att hindra smittans spridning och endast på en dag blef 4 000 oxar här nedskjutna och så i hela Mars månad. Detta anses vara den närmaste orsaken till upproret då infödingarna sågo sin boskap nedskjutas.²³³ Då Rhodes kom hit med patrullen från Salisbury hade han måst köpa omkr. 300 oxar på vägen emedan nästan alla dogo i Rindepesten och samma dag han kom hit såg jag omkring 70 af oxarna ligga döda på morgonen med fradga i mun och uppsvällda.

Här är nu nästan alla stenhus nedrivna och alla huts uppbrända för att hafva klart håll i händelse af attack. I Selukwe och öfverallt ikring här har handelsbodas och enskilda bostäder måst öfvergifvas i hast och Kaffrerna ha förståts plundrat hvart enda dugg. Detta allt och mycket annan enskild egendom, gröda, kontrakter för min arbeten etc får Cnit betala.

Jag medsänder nu Örebro-reversen, en har jag sändt förut. Jag hoppas denna kommer fram i tid. Jag skall i alla händelser skicka ytterligare en med nästa post, men det är ovisst när det blir. Detta bref rekommenderar jag. Posten går med en stark eskort till Buluwayo (eller Salisbury).

Jag har nu aflöning som med. officer här men distriktsläkareplatsen kommer att indragas och alla menniskor som kunna komma att resa härifrån då detta kriget är öfver. Då jernvägen kommer hit blir förhållandet nog annorlunda, men kriget och Rindepesten ha förstört landet för 1 à 2 år.

Från Richard har jag inte haft bref på dessa månader. Jag sände ett bref i slutet af Mars men ovisst om det kom fram, ty jag hörde att en postvagn vid den tiden blifvit öfverfallen vid Shangani och alla postpåsarna uppskurna.

(Chartered Company). Rhodes fortsatte till Buluwayo som undsattes senast 23/5. Kaffer är en nedsättande term för svarta i Sydafrika. Matappo Hills, numer Matabo Hills, ligger i en nationalpark cirka 30 km söder om Bulawayo. Här ägde våldsamma strider rum mellan briter och nderlebe (matabelerna).

²²⁸ Med "rejfelgevär" avses det engelska ordet "rifle", dvs ett tvåhandseldvapen med lång pipa.

²²⁹ 16 juni 1896 ägde de första attackerna i Mashonaland rum. Mashonaland är den nordöstra delen av nuvarande Zimbabwe och administrerades från 1890 av The British South Africa Company.

²³⁰ Chartered Company är British South Africa Company (BSAC), grundat i syfte att exploatera guld och andra mineraltillgångar i södra Afrika. Cecil Rhodes (1853-1902) var en av de drivande grundarna. Den s.k. Jamesonräden ägde rum 29 december 1895 - 2 januari 1896. Räden leddes av Sir Leander Starr Jameson (1853-1917) läkare, politiker och sedan 1893 förvaltare över Matabelelandet, mot republiken Transvaal. Räden misslyckades. £ 1 miljon motsvarar 18 miljoner svenska kronor 1896 och drygt en miljard år 2015.

²³¹ £ 20 motsvarar 360 kronor år 1896 och drygt 24 000 kronor år 2015.

²³² Rinderpest, boskapspest, var en mycket smittsam virussjukdom som drabbade nötkreatur. Numera är den utrotad i hela världen.

²³³ Ndelebefolket (liksom många andra svarta i olika delar av Afrika) lär ha ansett att de vita nybyggarna var ansvariga för den boskapspest som härjade.

Många hälsningar till Mamma och hemmavarande

tillgifne sonen

Viktor

23. Viktor Klingberg till sin pappa Erland Theodor Klingberg

7/7 1896 (Gweru, nuv. Zimbabwe)

Gwelo, Matabeleland, South Africa

7 July 1896

Goda Pappa!

Ett bref med revers afsände jag 23 June men ovisst huruvida detsamma kommit längre än till Shangani, der nu en fästning (fort) håller på att byggas. Huru länge beläringstillståndet här kommer att räcka är ovisst. Upproret har nu spridits till Mashonaland och Salisbury är nu också i läger.²³⁴ Öfver 750 män, kvinnor och barn hopträngda i ett befästadt läger der omkring fängelset och guvernementsbyggnaderna. En mängd af utomkring boende familjer och enskilda personer ha blifvit mörade och gräsligt stympade.²³⁵

Provianten här är knapp och fabulöst dyr. En säck mjöl 20£, en tallrik potatis 3 shilling, 1 ägg en shilling etc. XXX i Buluwayo.²³⁶ Chartered Cni får betala allting föda, kläder aflöningar etc.²³⁷ jag kan ej se huru Chart. Cni kan betala allt detta. Omkostnaderna anses gå upp till omkring 4 à 5 miljoner Pounds sammanräknat.²³⁸ Englands rikaste män äro visserligen intresserade med många aktier. Rhodes eger 7 millioner Punds och Beer (De Beers Diamond Bolag) 11 millioner, men det är deras enskilda förmögenhet.²³⁹

I förra veckan företogs här en expedition för att försöka bringa in något proviant oxar och får från en i närheten liggande kraal.²⁴⁰ 40 män till häst och väl beväpnade gingo ut men negrerna mötte dem och de fingo lof att ge sig undan med oförrättat ärende. Hittills har det dock icke varit någon brist här på någonting i proviantväg, men vägen från Salisbury är omöjlig att trafikera.

Detta bref afgår till Shangani och derifrån till Buluwayo, men ovisst när det kommer fram. Min förra revers afsände jag rekommenderad.

Många helsningar till Mamma och hemmavarande.

²³⁴ Upproret spred sig till Mashonaland den 16 juni 1896.

²³⁵ Drygt 240 vita nybyggare mördades.

²³⁶ Viktor har nämnt mjölpriset i flera brev tidigare: £ 20 motsvarar 360 kronor år 1896 och cirka 24 000 kronor år 2015, medan 1 shilling är 1/20 av £ 1, motsvarande 18 kronor år 1896 och 1200 kronor år 2015.

²³⁷ Chartered Company är British South Africa Company (BSAC), grundat i syfte att exploatera guld och andra mineraltillgångar i södra Afrika. Cecil Rhodes (1853-1902) var en av de drivande grundarna.

²³⁸ £ 1 miljoner motsvarade 18 miljoner kronor år 1896 och cirka 1,2 miljarder år 2015.

²³⁹ Cecil Rhodes (1853-1902) var en brittisk affärsman, gruvmagnat och kolonialpolitiker och Kapkoloniens premiärminister 1890-96. Han ville skapa ett brittiskt territorium från Kairo till Kap. Han grundade 1889 British South Africa Company (Chartered Company). De Beers, ett företag som utviner och handlar med diamanter; grundades av Cecil Rhodes (1853-1902). 7 miljoner pund motsvarar över 8 miljarder kronor 2015.

²⁴⁰ En kraal är en inhägnad i anslutning till bebyggelse, men används här nog i betydelsen by.

Tillgifne sonen

Viktor

24. Viktor Klingberg till sin pappa Erland Theodor Klingberg

22/7 1896 (Gweru, nuv. Zimbabwe)

Gwelo, Matabeleland

22 July 1896

Goda Pappa!

Bref af 8 Maj med revers idag tillhanda. Sände med sista posten 2ne reverser, en med tryckt formulär och som jag rekommenderade. Telegraferade till Richard att postgången är klar men det är ovisst om detta bref kommer fram. Upproret är visst inte slut och från Buluwayo låter det dåligt.²⁴¹ Postgången osäker då en ny höfding gjort uppror.²⁴² Det värsta blir proviant då ingen boskap finnes. I Buluwayo kostar nu mat och rum minst 2£ per dag.²⁴³ Huru det kommer att bli här vet jag ej.²⁴⁴ Folket i lägret börjar knota.²⁴⁵ Ingen mat - ingen tobak - ingen whisky. Det är dock omöjligt att komma någonstans och sammanhållning är nödvändig.

I förrgår gick en patrull ut, 30 män till häst och 50 till fots med maxim Nordenfeldtskulspruta till en kraal 15 mil (engelska) från här, men der är 5 à 6000 negrer samlade och det är ovisst om de kunna uträtta någonting.²⁴⁶ De skola försöka få in något boskap.

Som sagdt när detta kommer att sluta är ovisst.²⁴⁷ Det är ganska osäkert huru länge belägringstillståndet kommer att fortfara. Vi ha ett ganska starkt befäst stad läger här och tillräckligt med ammunition men provianten är som sagt knapp.

Jag äter i officerarnas mess och der får man förstås litet bättre än de andra.

²⁴¹ I mars 1896 gjorde Ndebelefolket uppror mot British South Africa Company. I juni 1896 gick Mashonaland också med i upproret. Kriget rasade till oktober 1897 och kallas för det Andra Matabelekriget. Upproret i mars riktade sig i första hand mot Bulawayo där befolkningen barrikaderade sig och förhållanden snabbt försämrades. Eftersom rebellerna inte hade klippt av telegraflinjen mellan Bulawayo och Mafeking anlände hjälptrupper i slutet av maj. De 10 000 Ndebelekrigarna vågade dock inte anfalla.

²⁴² Mashonaland gjorde uppror 17 juni.

²⁴³ £2 motsvarar 36 kronor år 1896 och 2400 kronor år 2015.

²⁴⁴ Bulawayo ligger bara 146 kilometer från Gwelo.

²⁴⁵ Viktor nämner i brev till sin pappa den 21/6 att folket i Gwelo (cirka 330 personer) barrikaderat sig i en vagnborg.

²⁴⁶ Maximkulsprutan uppfanns 1883 och är det vapen som främst förknippas med Storbritanniens koloniala framgångar i södra Afrika. Britterna använde vapnet för första gången i första Matabelekriget 1893. Nordenfeldtskulsprutan var en svensk uppfinning från 1873. Kulsprutan utklassades senare av Maximkulsprutan. En kraal är by (ordet betyder ursprungligen en inhägnad i anslutning till bebyggelse).

²⁴⁷ Fred i Matabeleland kom i oktober men kriget i Mashonaland skulle pågå till oktober 1897, alltså ytterligare ett år.

Alla hvita hafva skyldighet att tjänstgöra som soldater och stränga straff för försumlighet. Man får här se hotellegare, handlande och guldgräfvare om hvarandra med samma skyldighet. De som äro volontärer ha 10 sh. om dagen och förstås allting fritt. Borgare ha 7 sh. om dagen och officerare 15 till 30 sh. per dag.²⁴⁸

Engelska regeringen har befallt en proklamation att utsändas till de olika XXX (höfdingar) med uppmaning till fred. Men från ofvannämnda kraal här kom svar – fälttåget må nu börja.

I alla händelser är landets framtid för flera år förstörd och jag kommer nog att ge mig i väg så fort jag kan och alla jag hört ämna göra detsamma. Alla biljetter med postvagnen f. Buluwayo-Mafeking äro fulltecknade, det 6 veckor i förväg ändock fabulösa priser. Myndigheterna der bekymrade. Från Salisbury ock dåliga nyheter.²⁴⁹

Mera nästa gång!

Helsningar till Mamma.

Tillgifne sonen

Viktor

²⁴⁸ 1 shilling är 1/20 av £ 1, som är 18 kronor 1896 och 1200 år 2015.

²⁴⁹ Salisbury ligger i Mashonaland där nu upproret pågår för fullt.

25. Viktor Klingberg till sin pappa Erland Theodor Klingberg

27/7 1896 (Gweru, nuv. Zimbabwe)

Gwelo 27 juli 1896

Goda Pappa!

Jag sänder härmed ytterligare en revers för säkerhets skull. Postgången är ännu ej i ordning utan dessa bref sänder jag med en privat vagn som går till Shangani och derifrån till Buluwayo. En revers (tryckt) med bref kommer väl nu samtidigt ehuru brefvet är skrivit för några dagar sedan men tillfälle har ej funnits att få iväg det förr.

Här har ej något vidare nytt inträffat. Patrullen som afgick till en kraal i närheten af Selukwe har ej ännu afhörts men hitväntas dagligen.²⁵⁰ Några förmodar jag ha blifvit ihjälskjutna. Om några dagar hitväntas förråder från Buluwayo men de ha ej just så mycket att skicka de heller. Frakten från Mafeking är nu enormt dyr både till följd af osäkerheten på vägen och sjukdom bland hästar och oxar. En handlande här ha requirerat från Buluwayo några lådor whisky och säljer dem nu för 30 £ stycket eller 50 shilling buteljen.²⁵¹

Från Salisbury har ej hörts något på länge, emedan telegrafledningen är afbruten.²⁵² Jag telegraferade till Richard att sända telegram hem att posten var "klar", jag förmodar detta telegram framkommit? Det var i början af juli.²⁵³ Telegrammet lydde "Mail safe, Wire Upsala" eller på Svenska "Posten klar, telegrafera Upsala". Jag sände ej längre telegram. Hvarje ord kostar omkring 6 kronor.²⁵⁴

Ett bref rekommenderadt med revers tryckt af 23 juni och ett annat bref också med revers afgingo härifrån i början af juli och jag vet att dessa bref nått Mafeking emedan resande härifrån kommit till Mafeking med postvagnen.

En del tidningar Svenska Dagbladet erhöll jag här i juni men det var endast 3 eller 4 och ej någon bok. Jag har heller ej sett några engelska tidningar på sista tiden. Den senaste var Times af 10 juni.²⁵⁵

Jag skall skriva ytterligare då jag får höra huru länge belägringstillståndet här kommer att fortfa.

Helsningar till Mamma.

Tillgifvne sonen

²⁵⁰ Se föregående brev.

²⁵¹ £ 30 motsvarar cirka 540 kronor år 1896 och drygt 36 000 år 2015. 50 shilling är £ 2.50 som motsvarar 45 kronor 1896 och cirka 3 000 kronor 2015.

²⁵² Mashonarebellerna skar av telegraflinjerna för att förhindra kommunikation.

²⁵³ Sedan andra Matabelekriget började i mars har postgången varit osäker.

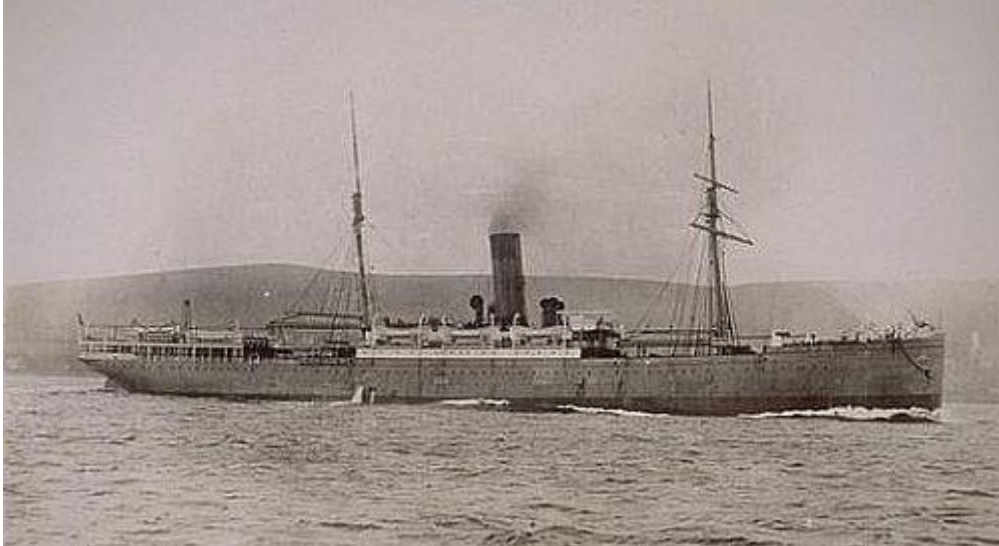
²⁵⁴ 6 kronor år 1896 motsvarar drygt 400 kronor år 2015.

²⁵⁵ Svenska Dagbladet grundades 1884. The Times är en Londonbaserad tidning från 1785.

Viktor

Appendix I

Bild 1:

"SS Norham Castle" med vilken Viktor Klingberg reste från London till Kapstaden i mars 1894

Bild 2:

Memorial Hospital Bulawayo (nämnt i brev 16) troligen 1910-talet

Bild 3:

Shangani patrullen 1893

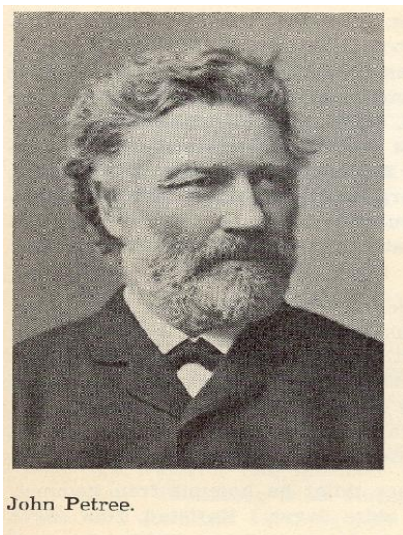
Bild 4:

COMMISSIONER STREET, JOHANNESBURG.

Commissioner Street, Johannesburg (1895)

Bild 5:

John Petree.

John Petree (1830-1912)

Appendix II

Boende- och vistelseorter 1894-1896

<u>Ort</u>	<u>ankom</u>	<u>avreste</u>
London	(8/3 1894) ²⁵⁶	mars 1894 ²⁵⁷
Kapstaden	28/3 1894	mars/april 1894
Johannesburg	c 1/4 1894 ²⁵⁸	9/4 1894 ²⁵⁹
Bulawayo	maj 1894 ²⁶⁰	5 mars 1895
Gwelo	6 mars 1895	aug 1896

²⁵⁶ Brev 1 är daterat 8/3 1894 i London

²⁵⁷ Viktor anger restiden till Kapstaden från London till cirka 14 dagar

²⁵⁸ Viktor anger att restiden mellan Kapstaden och Johannesburg är 3 dagar med tåg

²⁵⁹ Viktor anger restiden från Johannesburg till Bulawayo till cirka 5 veckor

²⁶⁰ Första brevet från Bulawayo, brev 5, är daterat 20/7 1894.

Appendix III

Orts- och platsregister

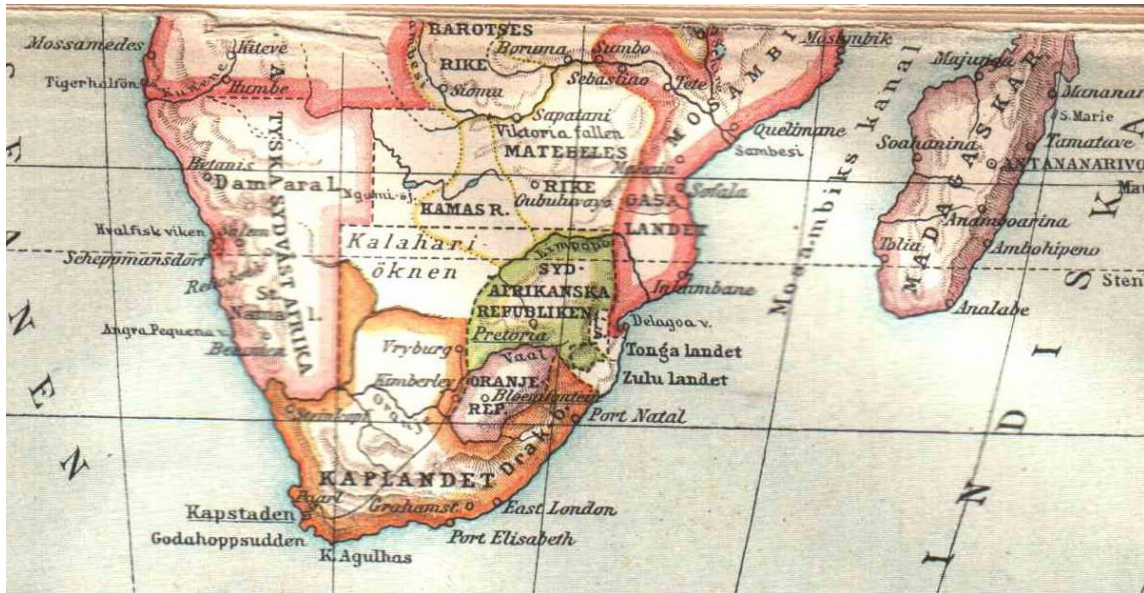
Beira	Beira ligger i nuvarande Mocambique och grundades 1891
Bulawayo	Bulawayo är Zimbabwe's andra största stad och ligger i Matabeleland. 1894 tillhörde Bulawayo det brittiska South Africa Company efter Matabelekriget året innan.
Christiana	Christiana är en stad i nuvarande Sydafrika som grundades 1870 kring det diamantfält som hittades där då.
Durban	Durban grundades redan 1824 i vad som senare blev den engelska kolonin Natal, numera en del av Sydafrika.
Gwelo	Gwelo är en stad i Zimbabwe, grundad 1894, och bytte namn till Gweru 1982.
Johannesburg	Området runt Johannesburg var tidigt bosatt av olika afrikanska stammar. På 1800-talet anlände boer (ättlingar till holländska nybyggare). 1884 upptäcktes guld i området. Johannesburg grundades 1886 och staden växte snabbt. Redan 1896 hade staden 100 000 innevånare.
Kapkolonin	Kapkolonin, Cape Colony, var en brittisk koloni i nuvarande Sydafrika från 1795.
Kapstaden	Kapstaden är en sydafrikansk stad på Atlantkusten. Bosättningar fanns i området för över 10 000 år sedan. Staden grundades 1652 av holländska ostindiska kompaniet. Storbritannien hade sedan 1795 kontroll över staden.
Kimberley	Kimberley är en stad i Norra Kapprovinsen (tidigare Kapkolonin) i Sydafrika, grundad 1866.
Mafeking	Mafeking (i nuvarande Sydafrika) grundades av brittiska legosoldater på 1880-talet och var huvudstad i Bechuanaland 1894-1965.
Mashonaland	Mashonaland är den nordöstra delen av nuvarande Zimbabwe.
Matabeleland	Matabeleland är den västra delen av Zimbabwe.
Natal	Natal är en provins i det nutida Sydafrika (nu kallad KwaZulu-Natal), namngavs 1497 av portugiser och grundades som republik 1839 av boer. Redan 1843 erövrade britterna området och skapade kolonin Natal.

Ngqeleni	Ngqeleni är en stad i Pondoland i nuvarande Sydafrika.
Pondoland	Pondoland i östra Kapkolonien i nuvarande Sydafrika. Ett tidigare självständigt afrikanskt rike som annekterades av Kapkolonien 1894.
Selukwe	Selukwe, numer Shurugwi, är en stad i södra Zimbabwe, grundad 1899 på platsen för guldgruvan på Selukwe guldgruvfält som anlades på tidigt 1890-tal.
Shangani	Shangani är ett samhälle mellan Gweru och Bulawayo
Shanganifloden	Shanganifloden börjar vid Gweru och rinner igenom den västra delen av Zimbabwe.
Zambesifloden	Zambesifloden har sina källor i nuvarande Zambia och rinner ut i Indiska Oceanen. Den är en gränsflod mellan nuvarande Zimbabwe och Zambia.

Appendix IV

Södra Afrika på Viktors tid (1894-1947)

(En sammanfattning med tonvikt på platser som nämns i hans brev.)

Södra Afrika ca 1890. Ur *Geografisk handatlas öfver jorden*, Bonniers 1895.

Länder och kolonier

Nuvarande republiken Sydafrika bestod i slutet av 1800-talet av fyra olika områden: de engelska kolonierna *Kapkolonin* och *Natal*, och de självständiga länderna *Oranje-fristaten* och *Transvaal* (officiellt *Sydafrikanska republiken*). Norr om dessa låg bland annat det brittiska protektoratet²⁶¹ *Bechuanaland*, *Matabeleland*, *Mashonaland* och *Portugisiska Östafrika* (eller *Moçambique*), och ännu längre norrut *Barotseland*. Namnet Sydafrika (*South Africa*) användes i en allmän betydelse för hela detta område, alltså betydligt mer än nuvarande landet Sydafrika.

Kort beskrivning av de olika områdena och deras bakgrundshistoria till ca 1894

Kapkolonin, en engelsk koloni, omfattade ungefär den sydvästra halvan av nuvarande Sydafrika, med *Kapstaden* (eng. *Cape Town*) som huvudstad. Kapstaden grundades 1652 av det holländska ostindiska kompaniet, och europeiska (främst holländska) nybyggare började kolonisera området, som under de följande århundradena blev större och större, ofta under strider och lokala krig med den inhemska befolkningen som fördrevs eller förslavades²⁶². Dessa nybyggare och deras efterkommande kallas *boer*; de talade en holländsk

²⁶¹ Ett protektorat styrdes av en inhemska härskare som var beroende av England som därigenom hade indirekt kontroll, till skillnad från en koloni som styrdes direkt av brittiska tjänstemän, tillsatta av regeringen i London. (Ibland, som i Kapkolonin, med visst självstyre för kolonisatorerna.) Skillnaden mellan protektorat och koloni var dock ofta mer formell än reell.

²⁶² Många slavar importerades också från Östafrika och Ostindien.

dialekt som har utvecklats till vad som numera räknas som ett eget språk kallat *afrikaans*²⁶³. 1795 erövrades Kapkolonin av England, och därefter följde inflyttning av brittiska nybyggare. Kapkolonin fortsatte att expandera genom annektering av nya områden under hela 1800-talet.

Många boer kände sig förtryckta av engelsmännens dominans och deras mer liberala styre, bl.a. förbjöds slaveriet 1834, och från 1835 till ca 1840 flyttade många boer bort från Kapkolonin och längre in i landet där de efter strider så småningom besegrade olika afrikanska kungariken och bildade två stater: *Oranje-fristaten* och *Transvaal* (officiellt *Sydafrikanska republiken*), som omfattade den norra delen av nuvarande Sydafrika.²⁶⁴

Natal, i östra nuvarande Sydafrika, ”upptäcktes” och fick sitt namn (som betyder jul på portugisiska) juldagen 1497 av den portugiske upptäcksresande Vasco da Gama på hans första resa till Indien. Den första permanenta europeiska bosättningen skedde 1824, när en grupp engelsmän fick tillstånd av zulukungen Shaka att slå sig ned där; de grundade staden *Port Natal*, som 1835 bytte namn till *Durban*. 1839 kom en del boer till området från Kapkolonin och grundade en egen republik, men 1843 annekterade England området, efter ett krig med boerna. (Dessa drog nu vidare inåt landet.) Natal blev en separat koloni, som senare utvidgades med bl.a. Zululandet efter Zulukriget 1879.

Portugisiska Östafrika, även kallat *Moçambique*, vid ostkusten norr om nuvarande republiken Sydafrika, var en portugisisk koloni sedan början av 1500-talet. (Numera självständigt sedan 1975.) Huvudstaden flyttades 1898 från *Moçambiqueön* i norr till *Lourenço Marques* (sedan självständigheten *Maputo*) i söder. En annan viktig hamnstad är *Beira* som grundades ca 1890 och blev slutpunkt för järnvägen från Rhodesia (öppnad 1899).

*Matabeleland*²⁶⁵ (i nuvarande *Zimbabwe*), väster om Portugisiska Östafrika och norr om Transvaal, hade varit ett stort rike under kung Lobengula²⁶⁶. Sedan ca 1890 styrdes Matabeleland tillsammans med *Mashonaland* (i nuvarande östra Zimbabwe) och *Barotseland* m.m. (i nuvarande Zambia) som en privat besittning av *British South Africa Company* (BSAC), ofta kallat *Chartered Company*²⁶⁷. BSAC var ett privat brittiskt aktiebolag som grundades 1889 av Cecil Rhodes, en sydafrikansk affärsman och politiker, i första hand för att exploatera guld och andra mineraltillgångar i området.²⁶⁸ BSAC fick privilegium av den engelska regeringen att sluta avtal med

²⁶³ När landet Sydafrika bildades 1910 kallades de officiella språken engelska och holländska; 1925 beslöt parlamentet att ”holländska” inkluderade afrikaans. I grundlagen från 1961 står afrikaans (och engelska), men även där ses afrikaans och holländska som samma språk. Först i grundlagen 1983 talas enbart om afrikaans och inte om holländska.

²⁶⁴ England försökte annektera Transvaal 1877, men detta ledde till Första boerkriget 1880-1881 som England förlorade, och Transvaal förblev självständigt.

²⁶⁵ Matabele är ett afrikanskt folkslag, numera kallat ndebele. (Deras språk kallas ndebele eller sindebele.) Matabele är en form av namnet som användes av grannfolken, och som därifrån kom till engelsmännen.

²⁶⁶ Matabeleriket grundades 1840 av Lobengulas far Mzilikazi som varit en av zulukungen Shakas generaler men som 1823 bröt med Shaka och flydde norrut med sin stam. (Shaka skapade med en rad krig ett mäktigt zulurike där han förenade och underkuvade många stammar, medan andra flydde.) Mzilikazi och hans stam kom till Transvaal, som de dominerade och ödelade under ett decennium, men drevs vidare norrut när boerna kom dit, så att de till slut hamnade nästan 1000 km från ursprunget. Denna flytt där många andra stammar besegrades och absorberades är också ursprunget till folket ndebele (matabele).

²⁶⁷ Viktor använder detta namn. Chartered company betyder ett handelskompani som fått speciella privilegier av drottningen (regeringen). BSAC var det sista och största sådana bolaget i brittiska imperiet, och det enda i södra Afrika.

²⁶⁸ Cecil Rhodes (1853-1902) var född i England och kom som tonåring tomhänt till Sydafrika. Han skapade en enorm förmögenhet genom att han lyckades köpa upp alla diamantfyndigheter i Sydafrika och bildade företaget de Beers (fortfarande världens största producent och försäljare av diamanter). Cecil Rhodes ägnade sig också åt politik och var 1890-

lokala afrikanska härskare, och att administrera sina områden på brittiska regeringens vägnar. BSAC:s område kallades *Rhodesia* från 1895.²⁶⁹ Bolagets området var enormt, ca 1 150 000 km² (2,5 gånger Sveriges yta, eller som Storbritannien, Frankrike och Tyskland tillsammans). Kung Lobengula i Matabeleland var en av dem som slöt avtal med BSAC, men han kände sig snart lurad (på goda grunder) vilket ledde till första Matabelekriget oktober 1893 – januari 1894, som slutade med engelsmännens seger och Lobulengas död.²⁷⁰ BSAC lät återuppbygga Lobulengas huvudstad *Bulawayo* som en stad för européer.²⁷¹

Mashonaland (i nuvarande Zimbabwe) mellan Matabeleland och Portugisiska Östafrika var befolkat av shonafoket, men behärskades av matabelekungen Lobengula. BSAC började sin verksamhet där, och grundade 1890 *Salisbury* (sedan 1982 *Harare*), som sedan dess varit huvudstad i Rhodesia och Zimbabwe.

Karikatur av Cecil Rhodes och hans ambitioner. (Kallad *the Rhodes colossus*, tidskriften *Punch* 1892.)

Bechuanaland (självständigt sedan 1966 under namnet *Botswana*) låg väster om Transvaal, och alltså mellan Kapkolonin och Matabeleland. Bechuanaland var sedan 1885 ett brittiskt protektorat som bestod av flera riken med afrikanska kungar under brittiskt beskydd; till en början fick rikena styra sig själva. Det viktigaste riket styrdes av Khama III (1837-1923) och kallades *Khamas land* (*Khamas Country*).²⁷² BSAC byggde en järnväg genom Bechuanaland till sin besittning Matabeleland, som var klar 1897. BSAC, vars ledare Cecil Rhodes även

1896 premiärminister i Kapkolonins regering. Rhodes verkar inte ha sett något problem i att kombinera Kapkolonins och sina företags intressen.

²⁶⁹ Rhodesia administrerades av BSAC till 1923-1924, då den brittiska staten tog över och de två delarna Sydrhodesia och Nordrhodesia blev normala brittiska kolonier. Nordrhodesia blev självständigt 1964 under namnet *Zambia*; Sydrhodesia kallades därefter Rhodesia. De vita kolonisatörerna i Rhodesia utropade en självständig stat 1965 (republik från 1970), vilken varade till 1979, varefter makten övergick till den svarta majoriteten under ledning av Robert Mugabe (som fortfarande styr landet); namnet ändrades då till *Zimbabwe*.

²⁷⁰ BSAC hade färre än 2000 soldater (inklusive svarta från Khamas land), mot uppskattningsvis 100 000 i Lobengulas armé. Men den nya Maximkulsprutan visade sig mycket effektiv i kriget, och uppskattningsvis 10 000 matabelekrigare (matabeler) dödades mot högst 100 vita. (Första Matabelekriget var det första krig där Maximkulsprutan användes.)

²⁷¹ Bulawayo har fortsatt att vara viktigaste stad i Matabeleland och är nu Zimbabwes andra stad efter huvudstaden Harare.

²⁷² Förutom protektoratet Bechuanaland bildades 1885 även *Brittiska Bechuanaland*, som var en engelsk koloni söder om protektoratet. Brittiska Bechuanaland införlivades redan 1895 med Kapkolonin, och är alltså numera en del av Sydafrika.

var Kapkolonins premiärminister, ville överta även Bechuanaland, men Khama och kungarna från två grannriken reste till London 1895 och lyckades övertala drottningen och regeringen att Bechuanaland skulle fortsätta vara under direkt brittisk kontroll.^{273 274}

Diamanter och guld

Från 1866 upptäcktes stora diamantfyndigheter i Sydafrika, främst vid *Kimberley* i ett gränsområde kallat *Griqualand* som strax annekterades av England och infogades i Kapkolonin, och 1886 upptäcktes stora guldfyndigheter vid *Witwatersrand* i Transvaal, där staden *Johannesburg* grundades.²⁷⁵ Detta ledde till inflyttning av tiotusentals diamantgrävare respektive guldgrävare och andra lycksökare, främst brittiska. (Johannesburg växte från 0 till 100 000 innevånare på 10 år.) Dessa *uitlanders* blev fler än boerna i Transvaal, men fick inga politiska rättigheter, och spänningarna växte, liksom spänningarna mellan Transvaal och den engelska Kapkolonin, som gärna ville få kontroll över guldgruvorna. Guld hittades också på fler ställen i södra Afrika, bland annat i Matabeleland och Mashonaland²⁷⁶, men gruvorna där blev aldrig betydande (till BSAC:s besvikelse).

Johannesburg ca 1890.

²⁷³ Huvudstad var ända till 1965 Mafeking, som originellt nog inte låg i Bechuanaland utan strax utanför i Kapkolonin, senare Sydafrika.

²⁷⁴ På sätt och vis är Botswana fortfarande Khamas land; Botswanas förste president efter självständigheten 1965 var Seretse Khama (1921-1980), sonson till Khama III, och den nuvarande, fjärde, presidenten är hans son Ian Khama (1953-).

²⁷⁵ Omkring 50% av allt guld som någonsin utvunnits i världen kommer från Witwatersrand.

²⁷⁶ Detta var anledningen till bildandet av BSAC, se ovan.

Viktiga händelser under Viktors tid

Jamesonräden, december 1895 – januari 1896. Den 29 december 1895 gick BSAC:s förvaltare (*Administrator*) i Sydrhodesia Leander Starr Jameson (1853-1917) in i Transvaal från Bechuanaland med en privat armé på drygt 500 man, huvudsakligen BSAC:s egen poliskår. Planen var att oupptäckta komma till Johannesburg och att de brittiska *uitlanders* där då skulle göra revolt.²⁷⁷ De upptäcktes dock och stoppades innan de kom fram, och styrkan fick efter en strid²⁷⁸ ge sig till fånga 2 januari 1896. Dessutom var många uitlanders tveksamma, och någon revolt skedde aldrig. Råden hade uppenbarligen planerats tillsammans med (eller kanske av) Cecil Rhodes, som fick avgå både som premiärminister i Kapkolonin och som direktör i BSAC, men han behöll det reella inflytandet i BSAC²⁷⁹. Den brittiske kolonialministern Joseph Chamberlain hade också varit informerad om råden, men tog avstånd från den och klarade sig undan ansvar.²⁸⁰ Fångarna frigavs snart från Transvaal, men Jameson m.fl. dömdes till fängelse i London, och BSAC fick betala ca en miljon pund²⁸¹ i böter och skadestånd till Transvaal.²⁸² Jamesonräden var ett totalt fiasko både militärt och politiskt, och ledde bland annat till ökade motsättningar mellan boer och engelsmän i Kapkolonin, liksom mellan boerstaterna och England, samt till minskat inflytande för BSAC. Detta försök till privat krig kan ses som ett förspel till Boerkriget knappt fyra år senare.

Boskapspest (rinderpest) 1896-1897. Boskapspest (rinderpest) är en mycket smittsam virussjukdom hos kor (och en del besläktade vilda djur) med hög dödlighet. En stor epidemi spred sig söderut genom Afrika på 1890-talet och nådde Matabeleland i februari 1896; den spred sig snabbt vidare, bland annat eftersom alla transporter skedde med oxdragna vagnar. Innan epidemien var under kontroll 1898 hade ca 2,5 miljoner nötkreatur dött i Sydafrika; i Kapkolonin (som hade mest tid att förbereda motåtgärder) dog bara 40% av korna, men i vissa områden 90%. Sjukdomen ruinerade både vita och svarta bönder, men de svarta hade mindre marginaler och drabbades hårdare av följderna, däribland brist på kött och mjölk och ibland svält. Många svarta trodde att boskapspesten medvetet spreds av de vita för att skada dem, vilket var en av anledningarna till andra Matabelekriget 1896.²⁸³

Andra Matabelekriget, mars 1896 - oktober 1897.²⁸⁴ En följd av Jamesonräden var att Sydrhodesia lämnades nästan utan försvarare. Detta utnyttjades av matabelefolket, som dessutom var drabbade av boskapspesten (se

²⁷⁷ Ursprungsplanen var nog att *uitlanders* skulle göra revolt först, och då skulle styrkan komma till deras hjälp. Men när detta inte hände försökte Jameson istället skapa en revolt med sitt intåg.

²⁷⁸ Styrkan stoppades 1 januari vid Krugersdorp en bit från Johannesburg av en boerstyrka och efter en strid drog de sig undan. Dagen därpå mötte de boerna igen i en ny strid vid Doornkop, som slutade med att Jameson gav upp.

²⁷⁹ Cecil Rhodes var fortfarande en stor aktieägare i BSAC och fick en styrelsepost igen några år senare.

²⁸⁰ Det brittiska kolonialdepartementet hade i november givit BSAC kontrollen över ett område vid Pitsani i Bechuanaland, vid gränsen till Transvaal, officiellt för att skydda BSAC:s järnväg från Kapkolonin till Matabeleland som höll på att byggas. Jameson samlade sin styrka i Pitsani och anföll Transvaal därifrån, och antagligtvis var Chamberlain från början medveten om att detta var planen.

²⁸¹ Motsvarar ca 1,2 miljarder kronor 2015.

²⁸² Jameson frigavs snart. Han gjorde politisk comeback och blev premiärminister i Kapkolonin 1904-1908, och han adlades till baronet 1911 (och fick därigenom titeln Sir).

²⁸³ Boskapspest förekom i Sverige på 1700-talet. I modern tid har boskapspest bekämpats med en stor internationell vaccinationskampanj, och viruset förklarades utrotat i hela världen 2011.

²⁸⁴ Första matabelekriget utkämpades oktober 1893 – januari 1894, se Matabeleland ovan.

ovan) och skylldes den på de vita, och 24 mars 1896 startade ett nytt uppror; ett par hundra vita nybyggare dödades och deras farmer brändes, och Bulawayo belägrades. (Det fanns då ca 4000 vita nybyggare i Sydrhodesia.) De vita förskansade sig i Bulawayo och på några andra platser, däribland Gwelo (se Viktors brev). Förstärkningar anlände i maj, bl.a. en styrka under ledning av Cecil Rhodes, och upproret slogs ned under sommaren, varefter Cecil Rhodes slöt fred med matabelefolket; fredsförhandlingar pågick från 22 augusti till 13 oktober 1896. 16 juni 1896 spreds dock upproret till Mashonaland, där kriget fortsatte ett år längre, till oktober 1897. Sammanlagt dödades ca 400 vita och 50 000 svarta under kriget.

Cecil Rhodes förhandlar om fred med matabelekrigarna. Skiss av Robert Baden-Powell.

Andra boerkriget,²⁸⁵ **oktober 1899 - maj 1902.** Motsättningarna mellan de engelska kolonierna och boerstaterna ledde till öppet krig 1899. Den direkta anledningen var att England krävde rösträtt för *uitlanders* (av vilka de flesta var briter) i Transvaal,²⁸⁶ men i bakgrunden låg Englands önskan att ta över guldgruvorna. Kriget startades av Boerrepublikerna som efter ett ultimatum 9/10 1899 förklarade krig 11/10 1899 och sedan invaderade Kapkolonin och Natal, men kriget välkomnades av många engelsmän som ville ha krig. De första månaderna hade boerna stora framgångar, och en del boer i Kapkolonin gjorde uppror, men stora förstärkningar kom från England och boernas arméer blev snart besegrade.²⁸⁷ Boerrepublikernas huvudstäder Bloemfontein och Pretoria intogs 13/3 resp. 5/6 1900 och de sista reguljära boerförbanden besegrades 27/8 1900. Boerna gav dock inte upp utan fortsatte med gerillakrig där de till en början hade avsevärda framgångar; engelsmännen tillgreps då "brända jordens taktik" och förstörde farmer i stor skala för att hindra boersoldaternas försörjning; 30 000 farmer brändes och minst 118 000 boer och 116 000 afrikaner sattes i koncentrationsläger. Gerillakriget pågick i två år tills boerna kapitulerade och fred slöts 31/5 1902.²⁸⁸

²⁸⁵ Oftast kallat Boerkriget, eftersom det mycket mindre Första boerkriget (1880-1881) är mindre känt.

²⁸⁶ Båda sidor insåg nog att detta så småningom skulle leda till att boerna skulle förlora kontrollen över Transvaal.

²⁸⁷ Vid krigets utbrott uppgick de brittiska styrkorna i Sydafrika bara till ca 24 000 man, mot ca 40 000 soldater från boerstaterna, men senare hade briter över 450 000 man, mot boernas ca 88 000.

²⁸⁸ Boerkriget är numera bland annat känt för att överste Robert Baden-Powell, som försvarade Mafeking under 217 dagars belägring, några år senare använde sina erfarenheter från Boerkriget (och andra Matabelekriget där han varit en av befälhavarna) till att skapa scoutrörelsen. I Boerkriget deltog också den då 25-årige Winston Churchill som krigskorrespondent; han blev tagen krigsfånge men flydde från fånglägret i Pretoria i Transvaal och lyckades ta sig i godsvagn till Lourenço Marques i Moçambique och vidare tillbaka till den engelska sidan, där han sedan tjänstgjorde som officer.

Sammanlagt dog över 20 000 brittiska soldater och 14 000 boersoldater (majoriteten dock av sjukdomar och inte i strid), och 28 000 civila boer (varav 22 000 barn) och ett okänt antal (minst 13 000) svarta dog av svält och sjukdomar i koncentrationslägren.

Sydafrikanska unionen 1910. Efter Boerkriget blev även Transvaal och Oranjefristaten engelska kolonier, och 31/5 1910 förenades de med Kapkolonin och Natal till ett självstyrande rike *Sydafrika*²⁸⁹ i brittiska samväldet.²⁹⁰

²⁸⁹ Officiellt *Sydafrikanska unionen*.

²⁹⁰ England hade viss formell överhöghet, men den försvann så småningom, och åtminstone från 1931 var Sydafrika även formellt helt självständigt. Sydafrika lämnade brittiska samväldet och blev en republik 1961. Den vita minoriteten styrde landet från början, men från 1948 försämrades rättigheterna för de svarta (och andra icke-vita) och apartheidsystemet med strikt rasåtskillnad infördes. Apartheid avskaffades 1990-1994, och sedan 1994 styrs Sydafrika av den svarta majoriteten.

Area och folkmängd i några områden ca 1900

	Area (km ²)	Folkmängd	varav vita	asiater
Kapkolonin	717 414	2 409 804	579 741	24 171
Natal	91 607	1 191 958	98 582	141 568
Transvaal	287 996	1 269 951	297 277	
Oranjefristaten	130 515	387 315	142 679	
Matabeleland + Mashonaland	390 000	700 000	16 500	2 000
Bechuanaland	730 000	120 776	1 004	

Folkmängden ökade snabbt under denna tid, delvis beroende på fortsatt invandring av guldgrävare och andra lycksökare. Uppgifterna i tabellen gäller 1904, utom för Matabeleland + Mashonaland (1909). Av de 16 500 vita där 1909 fanns 9 000 i Matabeleland. (1896 fanns 4000 vita i Matabeleland.)

Som jämförelse är Sveriges area 450 295 km², och befolkningen 1900 var 5 136 441.

Källor:

Nationalencyklopedien

Nordisk Familjebok

Svensk Uppslagsbok

Encyclopædia Britannica (senaste upplaga samt 1911 och 1922)

E Cohrs och N Torpson, *Geografisk handatlas öfver jorden*, Bonniers 1895. (Mitt exemplar har ägts av Sara Serrander, senare gift med Viktors brorson Carl Klingberg.)

Robert S. S. Baden-Powell, *The Matabele campaign, 1896; being a narrative of the campaign in suppressing the native rising in Matabeleland and Mashonaland*. Meuthen, London, 1900.

Winston S. Churchill, *London to Ladysmith via Pretoria*, Longmans, London, 1900.

C. van Onselen, Reactions to Rinderpest in Southern Africa 1896-97, *The Journal of African History*, 13 (1972), pp. 473-488.

History, South African Government <http://www.gov.za/node/68>

AngloBoerWar.com

Wikipedia (främst engelska, men även svenska och afrikaans)

<http://utahrails.net/articles/central-africa-railroads.php>

m.fl.

Kuriosa

Som kuriosa visas kompletterande information från *Nordisk Familjebok* (1912):

Matabele (*M a t e b e l e*), en till sulukaffrerna hörande negerstam, som på 1820-talet lämnade sina boplatser i Natal under höfdingen Mosilikatse (d. 1868) och drog norrut, där den bemäktigade sig området emellan Limpopo och Sambesi. Där lefde de hufvudsakligen som krigare, årligen ute på röfvartåg mot sina grannar, hvilkas barn de bortförde som slafvar. Äfven kannibalismen florerade bland dem. Den tid männen hade öfrigt från krigståg egnade de åt boskapsskötsel. Eljest var hela deras sociala organisation anlagd på att få så stor härs-makt som möjligt. Då deras land hade godt klimat och rikedom på guld samt i öfrigt var lämpligt för europeisk kolonisation, förklarades det 1889 falla under Englands intressesfär och tillföll Brittiska sydafrikanska kompaniet. Efter kufvandet af 1896 års matabeleuppror har folket småningom vants vid fredligt jordbruk och boskaps-skötsel. Se vidare *M a t a b e l e l a n d* och *R h o d e s i a*. E. Rld.